

شناسایی و ارزیابی کارکردهای دانشگاه اسلامی با رویکرد اهمیت-عملکرد (مطالعه موردی دانشگاه امام صادق (ع))

مجتبی جعفر زاده^۱، سیامک طهماسبی^۲، حسین قلی پور^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۷/۲۴ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۸/۱۲/۱۸

فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال بیست سوم، شماره ۸۶، بهار ۱۳۹۹

چکیده

دانشگاه‌ها از مهم‌ترین ارکان فرهنگ‌سازی و تولید علم در هر جامعه هستند. دانشگاه اسلامی نهادی است در راستای تولید و تحول دانش و تربیت نخبگان علمی و باایمان، بر اساس معارف اسلام و تعالیم اهل‌بیت (ع) در علوم و فنون موردنیاز. دانشگاه امام صادق (ع) به‌عنوان اولین دانشگاه برآمده از انقلاب اسلامی باهدف تلفیق بین علوم اسلامی و علوم انسانی متداول تشکیل شد. لذا در این پژوهش جهت دستیابی به کارکردهای دانشگاه اسلامی متناسب با بستر علوم انسانی-اسلامی با تأکید بر دیدگاه‌های امامین انقلاب اسلامی در کنار سایر منابع و راهبردهای لازم برای تحقق این کارکردها، دانشگاه فوق‌مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته است. سؤال اساسی پژوهش حاضر این است که دانشگاه اسلامی چه کارکردهایی دارد و

^۱ دانش‌آموخته کارشناسی ارشد معارف اسلامی و مدیریت، دانشگاه امام صادق (ع)، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

jafarzade.isu@gmail.com

^۲ دکتری مدیریت صنعتی، دانشگاه صنعتی مالک اشتر، تهران، ایران.

^۳ دکتری مدیریت دولتی، دانشگاه امام صادق (ع)، تهران، ایران.

میزان اهمیت و عملکرد هریک از این کارکردها برای تحقق دانشگاه اسلامی با محوریت دانشگاه اسلامی امام صادق(ع) به چه صورت است؟ کارکردهای دانشگاه اسلامی با تحلیل مضمون منابع مختلف از قبیل بیانات و پیام‌های امام خمینی(ره) و مقام معظم رهبری، سند دانشگاه اسلامی، اسناد بالادستی دانشگاه امام صادق(ع) و سایر پژوهش‌های موجود شناسایی شده و پس از آن با استفاده از فن تحلیل اهمیت-عملکرد، به ارزیابی مؤلفه‌های استخراج شده پرداخته شد. با تحلیل مضمون انجام شده، ۱۶۱ عبارت مفهومی در مورد کارکردهای دانشگاه، در قالب ۱۸ مضمون سازمان دهنده و در ۴ مضمون فراگیر شناسایی و دسته‌بندی شدند؛ این ۱۸ مضمون در نهایت به وسیله ۲۳ نفر از خبرگان حوزه دانشگاه اسلامی در دانشگاه امام صادق(ع) با رویکرد اهمیت-عملکرد مورد ارزیابی قرار گرفتند تا میزان تطابق دانشگاه امام صادق(ع) - به عنوان اولین دانشگاه اسلامی بر خواسته از انقلاب اسلامی - با کارکردهای شناسایی شده دانشگاه اسلامی مشخص شود. در نهایت مؤلفه‌های مورد ارزیابی ذیل ۴ راهبرد کلی دسته‌بندی شدند که برگرفته از ماتریس ربعی اهمیت عملکرد بودند؛ این راهبردها عبارت بودند از: ۱- لزوم توجه حیاتی به مؤلفه‌هایی که دارای اولویت بالا و عملکرد پایین هستند (۳مورد)؛ ۲- تداوم وضعیت عالی موجود در قبال مؤلفه‌هایی که هم از لحاظ اولویت و هم از لحاظ عملکرد رتبه بالایی دارند (۹مورد)؛ ۳- دارای اولویت پایین که دلالت بر مؤلفه‌هایی دارد که دارای سطح عملکرد بالا ولی سطح اولویت پایینی هستند (۴مورد) و ۴- ناحیه قابل کاهش که هم از لحاظ عملکرد و هم از لحاظ عملکرد دارای رتبه پایینی در نگاه خبرگان هستند (۲مورد). لذا مدیران دانشگاه‌های اسلامی، بخصوص دانشگاه امام صادق(ع) باید اقدامات خود را متناسب با هر یک از راهبردهای بیان شده جهت‌دهی کرده تا بتوانند بهترین عملکرد دانشگاه اسلامی را به منصفه ظهور بگذارند.

واژگان کلیدی:

کارکردهای دانشگاه، دانشگاه اسلامی، دانشگاه امام صادق(ع)، رویکرد اهمیت-عملکرد، تحلیل مضمون

۱- مقدمه و بیان مسئله

دانشگاه‌ها از مهم‌ترین ارکان فرهنگ‌سازی و تولید علم در هر جامعه هستند. دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی هر جامعه معرف و مبین بالاترین تفکر و علم آن جامعه محسوب می‌شوند و اصول جهان‌بینی و نظام اعتقادی و ارزشی جامعه را در خود متجلی می‌سازند و با تربیت متفکران و دانشمندان و مدیران آینده، در جهت بخشیدن به حرکت‌های گوناگون فکری، اعتقادی، فرهنگی و سیاسی جامعه مؤثر واقع می‌شوند. از اینجا می‌توان گفت که دانشگاه‌های مختلف جهان، علاوه بر اشتراکاتی که به اعتبار دانشگاه بودن، با یکدیگر دارند، به اعتبار تعلق به جوامعی با بینش‌ها و ارزش‌های مختلف واجد خصوصیات هستند که آن‌ها را از یکدیگر متفاوت و متمایز می‌سازد (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۲).

اندیشه اسلامی سازی دانشگاه، نهضتی علمی است که در چند دهه اخیر در بسیاری از کشورها شکل گرفته است و سعی دارد تا دانشگاه‌ها و علوم را به شکلی اسلامی کند (Amir, 2019)؛ انقلاب اسلامی ایران، به‌عنوان نقطه عطف تحولات معنوی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی قرن بیستم، تلاش‌های زیادی برای پیشرفت، تعالی و تحقق دانشگاه اسلامی کرده است و از مهم‌ترین دغدغه‌های امام خمینی(ره) پس از پیروزی انقلاب اسلامی بوده است به‌طوری‌که با صدور حکمی در ۱۳۵۹/۰۳/۲۳، دستور به تشکیل «ستاد انقلاب فرهنگی» فرموده و این ستاد را به مأمور به اسلامی کردن دانشگاه‌ها کردند (خان محمدی، ۱۳۸۵).

دانشگاه امام صادق(ع) به‌عنوان اولین دانشگاه برآمده از انقلاب اسلامی در سال ۱۳۶۱ هجری شمسی باهدف تلفیق بین علوم اسلامی و علوم انسانی متداول تشکیل شد. مؤسسان این دانشگاه با درک شکاف موجود بین حوزه و دانشگاه درصدد تأسیس دانشگاهی برآمدند که تلفیقی از دروس حوزه و دانشگاه را در خود داشته باشد. این دانشگاه پس از مراسم دیدار اساتید و دانشجویان دانشگاه امام صادق(ع) با رهبر معظم انقلاب اسلامی آفاق‌های جدیدی را پیش روی خودیافت؛ در این مراسم ایشان در رابطه با دانشگاه امام صادق(ع) فرمودند: «دانشگاه امام صادق یک پدیده ممتاز است؛ صرفاً یک دانشگاه مثل بقیه دانشگاه‌ها نیست که فقط می‌خواهند دانشجو و عالم تربیت کنند؛ این هم هست؛ منتها علاوه بر این، می‌خواهد از همه جهت، یک الگوی دانشگاه اسلامی باشد.»^۱ همچنین ایشان در سال ۱۳۹۴ پس از انتصاب اعضای هیئت‌امنای مؤسسه جامعه امام‌الصادق راهبردهایی را برای شکوفایی

^۱ Islamization

^۲ بیانات در دیدار اساتید و دانشجویان دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام)، ۲۹/۱۰/۱۳۸۴

^۳ همان

دانشگاه اسلامی امام صادق(ع) ابلاغ فرمودند که نشان از اهمیت این دانشگاه در نگاه معظم له دارد.

بر اساس چشم‌انداز دانشگاه امام صادق(علیه‌السلام)، این دانشگاه باید به‌عنوان «دانشگاه اسلامی مرجع» باشد؛ در این تعریف دانشگاه اسلامی نهادی است در راستای تولید و تحویل دانش و تربیت نخبگان علمی و باایمان، بر اساس معارف اسلام و تعالیم اهل‌بیت(ع) در علوم و فنون موردنیاز؛ و دانشگاه مرجع یعنی دانشگاهی ممتاز در حوزه‌های تخصصی به‌نحوی که مجموعه پرونده‌های آن دارای بالاترین اثرگذاری و بیشترین مراجعه‌کننده باشد (معاونت طرح و برنامه دانشگاه امام صادق(ع)، ۱۳۹۶).

مسئله اصلی

دانشگاه امام صادق(ع) در بخشی از کارکردهای خود وظیفه مشترکی با سایر دانشگاه‌های سطح جهان و کشور اعم از دانشگاه‌های اسلامی و غیر آن دارد؛ اما این دانشگاه‌ها به‌واسطه مأموریت‌های خاص خود که یک دانشگاه اسلامی ایجاب می‌کند کارکردهای اختصاصی خود را نیز در کنار کارکردهای عمومی دارد.

کارکردهای دانشگاه‌ها در پژوهش‌های مختلف به انحاء متعددی موردتوجه و بررسی قرار گرفته است؛ بخشی از آن‌ها کارکردهای دانشگاه را به‌صورت محصور در طیف خاصی از کارکردها اعم از کارکرد آموزش و پژوهش (صادقی راد و همکاران، ۱۳۸۷)، فرهنگی و اجتماعی (الویری، ۱۳۸۱) و ... بررسی کرده‌اند؛ تعدادی از پژوهش‌ها به کارکردهای دانشگاه در ایفای نقش‌های بین‌المللی پرداخته‌اند (نورمحمدی، ۱۳۹۶)؛ در پاره‌ای از پژوهش‌ها اهتمام اصلی پژوهشگران به بررسی نقش دانشگاه‌ها در ایران بوده است (ذاکر صالحی، ۱۳۹۶) و تعدادی از پژوهش‌ها نیز به کارکردهای دانشگاه‌های اسلامی پرداخته‌اند (ذاکری و اسدی، ۱۳۹۵؛ ذوالفقار زاده و همکاران، ۱۳۹۳) ولی هیچ‌کدام از این پژوهش‌ها به‌تنهایی نمی‌توانند به‌طور کامل همه کارکردهای دانشگاه اسلامی بخصوص دانشگاه امام صادق(ع) را پوشش دهند.

لذا در این پژوهش با بهره‌گیری صحیح از منابع مختلف ضرورت دارد تا دانشگاه امام صادق(ع) به‌عنوان اولین دانشگاه اسلامی در بستر انقلاب، در جهت تحقق مأموریت، وظایف و اهداف خود در جامعه اسلامی، در وهله اول کارکردهای دانشگاه اسلامی را متناسب با بستر علوم انسانی- اسلامی با تأکید بر دیدگاه‌های امامین انقلاب اسلامی در کنار سایر منابع موجود شناسایی کند و راهبردهای لازم برای تحقق این کارکردها را ایجاد کند.

از این‌رو مسئله اصلی پژوهش حاضر این است که کارکردهای دانشگاه اسلامی با تأکید بر دانشگاه اسلامی امام صادق(ع) چه مواردی هستند.

همچنین در پژوهش حاضر بر آنیم تا با شناسایی کارکردهای دانشگاه اسلامی، میزان تطابق دانشگاه امام صادق (ع) با این کارکردها را مورد ارزیابی قرار دهیم؛ سؤالات اصلی پژوهش حاضر عبارتند از:

۱. کارکردهای دانشگاه اسلامی (با تأکید بر کارکردهای دانشگاه اسلامی امام صادق (ع)) چه مواردی هستند؟
  ۲. میزان اهمیت و عملکرد هر یک از این کارکردها در دانشگاه امام صادق (ع) برای تحقق شعار دانشگاه اسلامی مرجع به چه صورت است؟
- در پژوهش حاضر با استفاده از روش تحلیل مضمون به شناسایی و استخراج کارکردهای دانشگاه اسلامی با بررسی بیانات امام خمینی (ره)، مقام معظم رهبری، سند دانشگاه اسلامی، اسناد بالادستی دانشگاه امام صادق (ع) و سایر پژوهش‌های مرتبط پرداخته شده و پس از آن با استفاده از فن تحلیل اهمیت-عملکرد، به ارزیابی مضامین سازمان دهنده شناسایی شده در دانشگاه اسلامی امام صادق (ع) پرداخته می‌شود و در نهایت پیشنهادهایی در قالب چهار راهبرد مختلف برای عمل به مدیران دانشگاه اسلامی ارائه خواهد شد.

۲- ادبیات موضوع و پیشینه

۲-۱- ادبیات نظری

دانشگاه‌ها از جمله نظام‌های اجتماعی‌اند که به‌عنوان نیرو محرکه آگاهی‌بخش و برج فرماندهی فکر جوامع شناخته می‌شوند (ناظم، ۱۳۸۹). درعین حال امروزه دانشگاه‌ها با چالش‌هایی بزرگ روبه‌رویند که از جمله می‌توان به جهانی‌شدن، توسعه مرزهای دانش و فناوری، رقابت فزاینده جهانی، نیازها و تقاضاهای روزافزون مشتریان چندگانه، کاهش منابع مالی دولتی و ضرورت توسعه همکاری‌ها با جامعه و صنعت و اقتصاددانشی و نظایر آن اشاره کرد، و لذا دانشگاه‌ها در مسیر ارتقای مستمر کیفیت در حوزه‌های درون و برون‌سازمانی خویش، تحت فشار فزاینده‌ای هستند. بنابراین، دانشگاهی که به دنبال ارائه یک الگوی مطلوب جهانی است، ناگزیر از تجهیز به ابزارها و روش‌های اثربخشی است که از طریق حفظ و ارتقای مستمر کیفیت و اخلاق، خود را واجد مزیت رقابتی کرده تا بتواند در چرخه رقابت جهانی پیروز شود. لذا از راهبردهایی که می‌تواند یک دانشگاه را در رقابت با سایرین موفق گرداند، اتخاذ تدابیر، روش‌ها و ابزارهایی است که کیفیت را در فرایندها و خروجی‌های این دانشگاه،

به طور مستمر و مطلوب حفظ کند و ارتقا بخشد. در این راستا، ارتقای مستمر کیفیت در نهاد دانشگاه، نیازمند نگاهی پویا، سیستمی و جامع‌نگر است تا هم‌زمان مسئله کیفیت را در ارتباط با سطوح عملکردی (درون دانشگاهی و برون دانشگاهی)، کارکردهای اساسی (آموزش، پژوهش و خدمات اجتماعی)، زیر دستگاه‌های سیستمی (علمی- حرفه‌ای و مدیریتی- ستادی) و همچنین نقش‌آفرینان کلیدی جامعه دانشگاهیان (اعضای هیئت‌علمی، دانشجویان و مدیران و کارشناسان) بهبود و ارتقا بخشد (ناظم، ۱۳۸۹).

با توجه به اینکه ضرورت دارد تا دانشگاه اسلامی به‌عنوان موتور محرک جامعه اسلامی، وظایف و کارکردهای خود را برای بهبود و ارتقا شناسایی کند، در ادامه نخست به بررسی کارکردهای دانشگاه‌ها به‌طور عمومی و در پژوهش‌های بین‌المللی و داخلی می‌پردازیم و پس از بررسی اقسام مختلف دسته‌بندی کارکردهای دانشگاه، به بررسی مفهوم دانشگاه اسلامی و ویژگی‌های خاص آن در ادبیات علمی می‌پردازیم تا بستری برای شناسایی کارکردهای دانشگاه اسلامی فراهم شود. درنهایت به بررسی دقیق پیشینه پژوهش، بخصوص پژوهش‌های حوزه دانشگاه اسلامی پرداخته تا راه ورود به شناسایی قطعی کارکردهای دانشگاه اسلامی فراخ گردد.

کارکردهای دانشگاه:

پژوهش در رابطه با کارکردهای دانشگاه ازجمله مباحثی در دانشگاه پژوهشی است که از ابعاد و جنبه‌های مختلف موردتوجه پژوهشگران بوده است (نعمتی و موسوی امیری، ۱۳۹۸)؛ به‌طوری‌که درس‌^۱ (۱۹۷۱) بیان می‌کند دانشگاه پژوهشی مجموعه اقداماتی است که در آن به شناسایی عمیق و دقیق کارکردهای یک دانشگاه به‌منظور تشخیص مسائل و نقاط ضعف موجود آن در برابر مسیر تحقق اهداف این نهاد به‌منظور ایجاد اصلاحات و بهبود در آن می‌پردازد.

ابتنای نظر و عمل دانشگاه‌ها در طول زمان نیز متأثر از نوع نگاه به کارکردهای دانشگاه بوده است و بروز و ظهور نسل‌های مختلف دانشگاهی در قالب نسل اول تا نسل چهارم، نشان از یک کشاکش فکری در باب کارکردها و مأموریت‌های دانشگاه دارد. دانشگاه نسل اول، دانشگاه را سازمانی می‌داند که مأموریت اصیل آن، آموزش و انتقال دانش سطح عالی به دیگران است. دانشگاه نسل دوم، دانشگاه را محلی می‌داند برای پژوهش و تولید علم. این

¹ Dressel

دانشگاه، وظیفه اصلی خود را نه تنها آموزش، بلکه گسترانیدن مرزهای علم معرفی می‌نماید. دانشگاه نسل سوم با عبور از آموزش و پژوهش، تأکید خود را روی کارآفرینی قرار می‌دهد؛ اگرچه این دانشگاه به آموزش و پژوهش نیز اقدام می‌کند اما هردوی این‌ها را نه به‌عنوان مأموریت، بلکه به‌عنوان ابزاری در جهت مأموریت اصیل خود، یعنی کارآفرینی قرار می‌دهد. دانشگاه نسل چهارم، با مشاهده شکاف ایجادشده بین دانشگاه و جامعه، تمامی وظایف و اعمال خود را در راستای بهبود وضعیت اجتماعی جامعه تعریف می‌کند (فراست خواه، ۱۳۹۶). البته تفکر بشری در باب دانشگاه و کارکردهای آن، به لایه‌ای عمیق‌تر و فکری‌تر نیز ورود پیدا کرده است. جایی که ایده‌های مختلفی از دانشگاه ارائه شده است. به باور سفید خوش (۱۳۹۶)، در بررسی تحولات آموزش عالی، تاکنون چهار ایده دانشگاهی مطرح شده است: (۱) ایده دانشگاه خدمتگزار الهیات؛ (۲) ایده دانشگاه خدمتگزار اهداف دولت-ملت؛ (۳) ایده دانشگاه جستجوگر حقیقت و، (۴) ایده دانشگاه کارآفرین و درآمدزا. ایده دانشگاه خدمتگزار الهیات، دانشگاه را محلی برای تربیت متأله می‌داند. عمده آموزش‌های ارائه‌شده در این دانشگاه، آموزش‌های دینی هستند. ایده دانشگاه خدمتگزار اهداف دولت-ملت، دانشگاه را یک مدرسه عالی می‌داند که وظیفه آن، تربیت سیاستمدار است. ایده دانشگاه جستجوگر حقیقت، پژوهش را مأموریت اصلی دانشگاه و دانشگاهیان دانسته و انحصار فعالیت‌های دانشگاهی را به فعالیت‌های آموزشی در هم می‌شکند. و درنهایت ایده دانشگاه کارآفرین و درآمدزا، فارغ از هر جهت‌گیری علمی، به دنبال کارآفرینی و اشتغال‌زایی می‌رود.

گرچه در نظریه‌های آموزش عالی، کارکردها و وظایف متعددی برای دانشگاه، ذکر می‌کنند، اما صاحب‌نظران آموزش عالی، همواره تلاش داشته‌اند تا به یک چارچوب مشترک بین فلسفه‌ها و ایده‌های مختلف اجتماعی نسبت به دانشگاه رسیده و بتوانند تعریفی فراگیر از کارکردهای دانشگاه را ارائه کنند. لذا گرچه به‌واسطه تغییر و تحولات به وجود آمده در عصر حاضر و لزوم توجه به نیازهای زمانه، همواره کارکردهای جدیدی برای دانشگاه، تعریف می‌شود (Bryer et al., 2020)، اما صاحب‌نظران آموزش عالی، در سه مأموریت عمده دانشگاه، اتفاق نظر دارند که عبارت‌اند از:

(۱) آموزش (انتقال دانش)؛ (۲) پژوهش (تولید دانش) و (۳) خدمات اجتماعی (اشاعه و نشر دانش) (ویر، ۱۳۸۰: ۳).

کارکرد عمده آموزش عالی، انتقال دانش تولیدی به نسل‌های جوان است تا به تربیت دانش‌آموختگان فرهیخته و تربیت نیروی انسانی متخصص برای جامعه بپردازد. دانشگاه‌ها با این کارکرد خود، عامل اصلی پیدایش و شکل‌گیری اندیشه‌ها و جهان‌بینی‌های نو و نهضت‌های فلسفی و اجتماعی و فضای مناسبی برای برخورد و تعامل افکار هستند (EHTIYAR & BASER, 2019).

در کارکرد دوم، دانشگاه یعنی تشکیلات و چارچوبی که خلاقیت و نوآوری را به حداکثر توان بالقوه خود می‌رساند و خلق و ایجاد دانش نو، ضامن پویایی دانشگاه است و خلاقیت و تولید علم، مستلزم ارتقای روحیه تحقیق و پژوهش در نظام آموزشی است که این امر می‌تواند دانشگاه را در پاسخ به نیازهای روز جامعه و حل مشکلات بنیادی اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جامعه کمک کند (EHTIYAR & BASER, 2019).

کارکرد سوم دانشگاه یعنی اشاعه و نشر دانش به معنای آن است که دانشگاه باید نتایج یافته‌های علمی خود را در اختیار جامعه از جمله دستگاه‌های اجرایی، صنعتی، کشاورزی، بازرگانی، فرهنگی، سیاسی و نظامی قرار دهد. کاربرد و بهره‌برداری از فعالیت‌های علمی در همه سطوح اجتماعی، حاکی از میزان تأثیر نهاد مدرنی به نام دانشگاه در ترقی و توسعه پایدار جوامع از زمان تأسیس این نهاد تاکنون است (EHTIYAR & BASER, 2019).

ویژگی‌های خاص دانشگاه اسلامی:

بحث درباره دانشگاه اسلامی - به‌عنوان یک دانشگاه ایدئولوژیک - که به دنبال یک الگوی مطلوب جهانی برای تحقق اهداف خود در برابر دانشگاه‌های غیر اسلامی است، توجه و دقت مضاعفی را می‌طلبد. چراکه امت اسلامی، با رویکردی الهی و معنوی، جهان‌بینی و نظام ارزشی اسلامی را مبنای شئون گوناگون زندگی خود قرار داده، خواهان آن است که دانشگاه‌هایی متناسب با مبانی و ارزش‌های اسلامی داشته باشد تا هم بتواند در آن دانشگاه‌ها از مبانی و معیارهای خودآگاهی و شناخت دقیق‌تر و ژرف‌تر حاصل کند و هم با تربیت متفکران و مدیران بر وفق آن مبانی و معیارها، به ترویج و تعمیم آن‌ها در کل جامعه مبادرت نماید (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۲). از این رو است که ضرورت ایجاد و توسعه دانشگاه اسلامی ضرورت می‌یابد.

از منظر متفکران و پژوهشگران حوزه دانشگاه اسلامی، مؤلفه‌ها و شاخص‌های لازم برای اسلامی شدن دانشگاه، موارد متعددی‌اند که هر یک از این موارد، ناشی از نگاهی خاص به

تعریف دانشگاه اسلامی است؛ از دیدگاه امام خمینی (ره)، دانشگاه اسلامی صرفاً به تدریس علوم اسلامی در یک دانشگاه محدود نمی‌شود، بلکه شرط لازم برای تحقق دانشگاه اسلامی، استقلال و خودکفایی از شرق و غرب در حوزه علمی است؛ ایشان در این باره می‌فرمایند: «معنی اسلامی شدن دانشگاه این است که استقلال پیدا کند و خودش را از غرب جدا کند و خودش را از وابستگی به شرق جدا کند و یک مملکت مستقل، یک دانشگاه مستقل، یک فرهنگ مستقل داشته باشیم» (امام خمینی، ۱۳۵۹: ۲۵۱-۲۵۰). مقام معظم رهبری در تعریف دانشگاه اسلامی می‌فرماید: «دانشگاه اسلامی، علم و ایمان، علم و معنویت، علم و اخلاق را باهم همراه می‌کند؛ علم را می‌آموزد و جهت‌گیری علم را از اخلاق و ایمان می‌گیرد». در واقع دانشگاه اسلامی، دانشگاهی است که علاوه بر التزام به ظواهر اسلامی، در باطن نیز بینش و منش اسلامی بر افراد آن حاکم باشد. در این دانشگاه نگرش به قضایا، یک نگرش الهی است (گلشنی، ۱۳۸۸: ۱۸۶)؛ این نگرش الهی موجباتی را فراهم می‌کند و به تعبیر رهبر معظم انقلاب، «اگر دانشگاه ما یک دانشگاه علمی محض باشد، اما تویش دین و اخلاق نباشد، همان بلایی بر سر جامعه ما و کشور ما و آینده‌ی ما خواهد آمد که بر سر جامعه دانشمند غرب آمد.»

دانشگاه اسلامی، دانشگاهی است که در آن همه ارزش‌های متعالی قرآنی، اسلامی، فرهنگی و برترین اندیشه علمی، خلاقیت‌های ذهنی و تولیدات علمی و فکری در رفتار و شخصیت دانشگاهیان به مثابه الگوهای مطلوب اجتماعی پدیدار شود. تمامی عناصر و ارکان در این دانشگاه باید همسو و هم‌جهت با اصول، ارزش‌ها و آرمان‌های والای الهی، اسلامی و انسانی باشد. اهداف و برنامه‌های دانشگاه اسلامی باید منطبق با آموزه‌های اسلامی، محتوای آن بهره‌مند از منابع دینی، مدیریت آن برخوردار از هوش معنوی بالا و معرفت و اخلاق دینی برجسته و کارکنان آن واجد بصیرت معنوی و پایبند به ارزش‌های الهی و اسلامی باشند و اساتید متخصص و متعهد آن، آموزش را زکات علم و یادگیری را واجب عینی دانسته، همواره در راستای توسعه و تعالی خود، دانشگاه و جامعه خویش، به آموزش و تربیت دانشجویان بصیر، توانمند و متعهد اقدام کنند. به عبارت دیگر، دانشگاه اسلامی، دانشگاهی است که اصول تعبدی، اعتقادی و علمی اسلام در آن، به صورت ارزش حاکم درآید (علم الهدی، ۱۳۸۲).

^۱ بیانات در دیدار اساتید و دانشجویان دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام)، ۱۳۸۴/۱۰/۲۹

^۲ بیانات در دیدار جمعی از اساتید دانشگاه‌ها، ۱۳۹۰/۰۶/۰۲

دانشگاه اسلامی در صورتی می‌تواند رسالت محیطی خویش، تحت عنوان پاسخگویی بیرونی و مسئولیت اجتماعی و همچنین نقش هدایت‌گری و جهت‌دهی خود را در میان سایر نهادهای جامعه به شکل مطلوب ایفا نماید، که میرا از کاستی و ضعف در ارتباط با کارکردها و فرایندهای درونی خود بوده و علاوه بر آن، قادر باشد طی مکانیزمی اثربخش، به آسیب‌شناسی، اصلاح و بهبود مستمر کارکردها و فرایندهای درون دانشگاهی، در راستای ارتقای پاسخگویی بیرونی، اقدام کند (نعمتی و موسوی امیری، ۱۳۹۸).

درعین حال تلاش برای تحقق دانشگاه اسلامی، به معنی تحمیل یک حاکمیت، طبقه یا صنف خاص نیست، بلکه به معنی عجزین ساختن دانش‌اندوزی با آداب معنوی و ارزش‌های دینی و انسانی در جامعه علمی و به معنای مبارزه با انحرافات جامعه علمی، جلوگیری از تبدیل دانشمندان به عناصری بدون احساس عاطفی و تعهد دینی و دمیدن روح استقلال در جامعه علمی کشور است. باید روح دانشگاه‌ها اسلامی باشد و آرمان‌ها، اهداف و خلق‌و‌خوی آن‌ها در این جهت باشد (عیوضی، ۱۳۸۰).

به‌طور خلاصه دانشگاه اسلامی به اعتبار اسلامی بودن خود، ویژگی‌هایی دارد که به آن‌ها اشاره می‌شود: «دانشگاه اسلامی دانشگاهی است که در آن بینش توحیدی بر تمامی شئون دانشگاه و تفکر و اندیشه دانشگاهیان حاکمیت دارد و علم‌آموزی به‌منزله یک عبادت در جهت ایجاد و تقویت این نگرش ایفای نقش می‌کند. همچنین دانشگاه اسلامی دانشگاهی است که در آن محیطی سرشار از معنویت و مکارم اخلاق به‌منظور رشد و تعالی فردی و تربیت صحیح تزکیه و تعلیم نفوس ایجاد می‌شود و حیات و شخصیت معنوی و اخلاقی افراد اعتلا می‌یابد. همچنین دانشگاه اسلامی دانشگاهی است که در آن افراد در پرتو معارف اسلامی با احساس تعهد و مسئولیت نسبت به رشد و تعالی جامعه و تحقق اهداف و ارزش‌های اسلامی در فعالیت‌های اجتماعی مشارکت می‌جویند» (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۲).

با توجه به بیان مؤلفه‌ها و ویژگی‌های دانشگاه اسلامی، ضروری است تا کارکردها و وظایف دانشگاه اسلامی متناسب باهدف پژوهش حاضر شناسایی و احصا شوند و چارچوبی فراگیر دراین‌باره استخراج گردد.

۲-۲- پیشینه پژوهش

در رابطه با کارکردهای دانشگاه پژوهش‌های متعددی در حوزه‌های مختلف صورت گرفته است؛ در پژوهش‌های بین‌المللی، بویر^۱ (۱۹۹۵)، چهار کارکرد اصلی برای دانشگاه‌ها بیان می‌کند که عبارت‌اند از: اکتشافات علمی، کاربست داده‌ها و اطلاعات علمی در مسائل واقعی جامعه، ایجاد ارتباط و انسجام بین داده‌های علمی موجود، و آموزش جامعه؛ همچنین تعدادی از پژوهش‌ها نیز به تأثیر کارکردهای دانشگاه بر ارزش‌ها، فرهنگ، رفتار و اعمال جامعه و افراد آن پرداخته‌اند (Trencher & et al 2014; Becher & Trowler 2001)، که در ایران نیز پژوهش‌هایی در این زمینه انجام گرفته است (کلدی و فلاح مین باشی، ۱۳۸۸؛ نامور و همکاران، ۱۳۹۴).

پس از انقلاب شکوهمند اسلامی، نگاه به دانشگاه، اهداف و آرمان‌های آن با تحول شگرفی روبه‌رو شد و تلاش برای اسلامی سازی شیون مختلف آن قوت گرفت؛ از این رو پژوهش‌های متعددی در رابطه با دانشگاه اسلامی در ایران انجام شده است که ابعاد مختلفی از دانشگاه اسلامی را مورد پژوهش قرار داده است، از جمله این پژوهش‌ها، می‌توان به موارد ذکر شده در جدول ۱ اشاره کرد:

جدول ۱- پیشینه پژوهش در رابطه با کارکردهای دانشگاه از منظر امامین انقلاب اسلامی

نویسندگان (سال) روش استفاده شده	اهداف و یا سؤالات اصلی	مهم‌ترین یافته‌ها
زائری و محمدعلی زاده (۱۳۹۳)، دیرینه‌شناسی	هدف از این پژوهش شناسایی و بررسی نقطه آغاز مطرح شدن ایده «دانشگاه اسلامی» در ایران می‌باشد.	این پژوهش به بررسی مفصل تاریخ «ایده دانشگاه اسلامی» در ایران و پیش از انقلاب اسلامی می‌پردازد و به صورت تفصیلی به دلایل تاریخی ظهور این ایده از دوران پهلوی دوم می‌پردازد.
سیاح طاهری (۱۳۹۲)، فرا تحلیل	هدف از این پژوهش دسته‌بندی، نقد و بررسی تعاریف متداول از دانشگاه اسلامی بوده تا در نهایت به ارائه یک الگوی پیشنهادی برای دانشگاه اسلامی بر اساس این تعاریف برسد.	در این پژوهش تعاریف در شش دسته کلی اسلامی شده به منزله یک اقدام سیاسی، دانشگاه دارای رفتار و شعائر اسلامی، دانشگاهی با اخلاق و تربیت اسلامی، دانشگاه علم محور، دانشگاه مبتنی بر علم اسلامی و تعاریف چندبعدی تقسیم شده‌اند، سپس با

¹ Boyer

<p>معرفی یک الگوی پیشنهادی برای تعریف دانشگاه، رابطه دانشگاه با سایر ارکان فرهنگ‌ساز در جامعه نشان داده شده و با تقسیم کارکردهای دانشگاه از بعد بیرون و درون، سه کارکرد آموزش، پرورش و پژوهش برای دانشگاه اسلامی شناسایی شده‌اند. درنهایت با تقسیم دانشگاه به چهار رکن اساسی محتوا، نرم‌افزار، سخت‌افزار و نیروی انسانی، تعریفی برای دانشگاه اسلامی مطرح و راهبردهای نیل به این دانشگاه ارائه شده‌اند.</p>		
<p>در این مقاله پدیده، عوامل علی، زمینه‌ها، شرایط محیطی، راهبردها و پیامدهای دانشگاه اسلامی شناسایی شده‌اند و گزاره‌هایی نیز در این باره برای تحقق دانشگاه اسلامی بیان شده است.</p>	<p>با نظر به فقر مبانی نظری دانشگاه اسلامی و تقلیدی بودن مفهوم و کارکردهای دانشگاه، هدف از این پژوهش، ارائه یک الگوی فرهنگی برای نظریه دانشگاه اسلامی با رویکرد اکتشافی است.</p>	<p>مهدی (۱۳۹۲)، نظریه مبانی</p>
<p>در یافته‌های این پژوهش الگوی رهبری دانشگاه اسلامی متشکل از ۹ بُعد اسلام‌مداری، انگیزه‌بخشی آرمانی، آینده‌نگری و مآل‌اندیشی، تربیت‌پذیری، تکلیف‌محوری هدف‌دار، خودسازی، عدالت‌پروری، علم‌آموزی و فرهنگ‌سازی ارائه شده و ابعاد مذکور در الگوی نهایی رهبری دانشگاه اسلامی با مقوله‌های سازمان دهنده، شامل اصول و مبانی، اقتضات دانشگاه اسلامی، مبانی بینشی و منشی رهبر و پیروان، و اهداف رهبری دانشگاه اسلامی سازمان‌دهی شده‌اند.</p>	<p>هدف از این پژوهش ارائه یک الگوی مفهومی جهت رهبری دانشگاه اسلامی است.</p>	<p>حمیدیا و میر کمالی (۱۳۹۸)، داده بنیاد</p>
<p>با توجه به نتایج حاصل از این پژوهش، راهبردهای تحقق دانشگاه اسلامی با تأمل بر دیدگاه‌های حضرت امام (ره) عبارت‌اند از: ایجاد فضای سالم و عاری از فساد، انسان‌سازی و اخلاق‌مداری،</p>	<p>هدف از این پژوهش تبیین راهبردهای تحقق دانشگاه اسلامی از منظر امام خمینی (ره) می‌باشد.</p>	<p>قنبری و منافی (۱۳۹۵)، سندکآوری</p>

<p>به کارگیری مدیران متعهد و ارزشی، تربیت نیروهای انسانی متخصص و متعهد، وحدت حوزه و دانشگاه، قطع وابستگی به بیگانگان و استقلال کشور، مسئولیت پذیری و اسلامی عمل کردن، کارآمدی و برقراری ارتباط با جامعه، تولید و استفاده از متون علمی مناسب و اسلامی، جهت گیری توحیدی و معنوی محتوای علوم.</p>		
<p>در یافته‌های این پژوهش با طبقه‌بندی مفاهیم، مقوله‌های شکل دهنده دانشگاه اسلامی و روابط بین آن‌ها در قالب مدل پارادایمی ظهور یافت، که شامل شرایط علی (۹ مقوله)، مقوله هسته‌ای (توأمان کردن علم و تقوا)، راهبرد (۹ مقوله)، شرایط محیطی (۴ مقوله)، ویژگی‌های زمینه‌ای (۴ مقوله) و پیامدها (۴ مقوله) می‌باشند.</p>	<p>هدف محققان این مقاله، ارائه مدلی برای تبیین دانشگاه اسلامی از دیدگاه مقام معظم رهبری بوده است.</p>	<p>اکبری و هوشی‌السادات (۱۳۹۷)، داده بنیاد</p>
<p>پژوهشگران با بررسی مفاهیم موجود در بیانات مقام معظم رهبری، به مدل مفهومی زنجیره‌ای جامع دست یافتند که متشکل از بستر، راهبرد، ارکان، سیاست‌ها، هدف، چشم‌انداز نظام علمی و چشم‌انداز کشور می‌باشد. این در حالی است که نقشه جامع علمی کشور، آزادی اندیشه، فکر و بیان و خودآگاهی جمعی، جز بستر و مقدمات نظام علمی در مدل استخراج محسوب می‌شوند.</p>	<p>هدف از این پژوهش شناسایی نظام علمی و مؤلفه‌ها، ارکان و روابط این نظام از دیدگاه مقام معظم رهبری بوده است.</p>	<p>خان محمدی و باقری (۱۳۸۹) - نظریه داده بنیاد</p>
<p>در یافته‌های پژوهشگران سه عامل مفهوم‌سازی و ترویج گفتمان، تناسب علم با نیازهای کشور و تجاری‌سازی علم از بالاترین اولویت در برنامه‌ریزی</p>	<p>هدف از این پژوهش شناسایی و تبیین اولویت‌ها، محورها و کارکردهای آموزشی، پژوهشی و سیاست‌گذاری دانشگاه‌ها و مراکز</p>	<p>ذاکری و اسدی (۱۳۹۵) - تحلیل مضمون و تحلیل آماری</p>

<p>آموزشی و پژوهشی دانشگاه‌ها برخوردارند که نویسندگان بر این اساس پیشنهادهایی برای ایفای نقش اثربخش دانشگاه‌ها در تحقق سیاست‌های اقتصاد مقاومتی ارائه می‌دهند.</p>	<p>آموزش عالی، در راستای اقدام و عمل اقتصاد مقاومتی بر اساس دیدگاه‌های مقام معظم رهبری بوده است.</p>	
<p>در این پژوهش بر اساس اندیشه امام خمینی (ره) پنج مقوله اصلی شامل انسان‌سازی، استقلال فکری و تحقق فرهنگ توانستن، بی‌ریزی و ساختن آینده، تضمین سعادت ملت‌ها و هدایت‌گری جامعه و حفظ و تداوم انقلاب اسلامی به‌عنوان کارکردهای اصلی دانشگاه شناسایی شده‌اند.</p>	<p>هدف از این پژوهش بازتعریف کارکردهای اصلی دانشگاه در جامعه بر اساس اندیشه امام خمینی (ره) است.</p>	<p>ذوالفقار زاده و همکاران (۱۳۹۳) - نظریه‌پردازی داده بنیاد</p>
<p>پژوهشگران در یافته‌ها به استخراج الگوی دانشگاه تراز انقلاب اسلامی پرداخته‌اند و ویژگی‌ها و کارکردهای آن را در پنج بعد پیامدها، نتایج، خروجی‌ها، فرآیندها، سرمایه‌ها و زیرساخت‌ها تعریف کرده‌اند.</p>	<p>هدف از این پژوهش استخراج الگوی دانشگاه تراز انقلاب اسلامی، ویژگی‌ها و کارکردهای آن با بررسی بیانات، پیام‌ها و تدابیر امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری می‌باشد.</p>	<p>نجان طوسی و همکاران (۱۳۹۶) - تحلیل مضمون</p>

در میان پژوهش‌های ذکرشده در جدول شماره ۱، پژوهش مهدی (۱۳۹۲)، ذاکری و اسدی (۱۳۹۵)، ذوالفقار زاده و همکاران (۱۳۹۳) و نجاران طوسی و همکاران (۱۳۹۶) مستقیماً به مسئله کارکردهای دانشگاه اسلامی پرداخته‌اند، اما نکته جدی در رابطه با پژوهش‌های پیشین این است که، در عین تعدد نسبی پژوهش‌ها در حوزه شناسایی کارکردهای دانشگاه اسلامی، هیچ‌کدام به بررسی و تطبیق این کارکردها در عرصه عملی و ارزیابی آن‌ها در بستر دانشگاه‌های اسلامی ایجادشده در بستر انقلاب اسلامی نپرداخته‌اند و صرفاً به جنبه نظری پژوهش‌ها در قبال دانشگاه اسلامی اکتفا کرده‌اند؛ از این‌رو پژوهش حاضر به دنبال آن است تا در وهله اول به استخراج کارکردهای دانشگاه اسلامی با محوریت کارکردهای دانشگاه امام صادق (ع) - به‌عنوان اولین دانشگاه پس از انقلاب که باهدف اسلامی‌شده دانشگاه‌ها تأسیس شد- و با استفاده از روش تحلیل مضمون، بر اساس منابعی از جمله متون و بیانات در مورد دانشگاه از امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری، سند دانشگاه اسلامی، اسناد راهبردی

دانشگاه امام صادق (ع) مشتمل بر سند چشم‌انداز دانشگاه، بیانیه رسالت دانشگاه، سند اهداف کلان و همچنین راهبردهای کلان دانشگاه امام صادق علیه‌السلام برای ۱۰ سال آینده ابلاغی رهبر معظم انقلاب اسلامی و مجموعه‌ای از مقالات و پژوهش‌ها در رابطه با کارکردهای دانشگاه اسلامی پردازد و پس از آن به ارزیابی تطابق اهمیت و عملکرد هر یک از این کارکردها در دانشگاه امام صادق (ع) از نگاه خبرگان حوزه دانشگاه اسلامی پردازد.

۳- روش تحقیق

پژوهش حاضر از حیث هدف کاربردی است و در پی شناسایی کارکردهای دانشگاه اسلامی و ارزیابی تطابق اهمیت و عملکرد هر یک از این کارکردها در دانشگاه اسلامی، با تأکید بر دانشگاه اسلامی امام صادق (ع) می‌باشد. از این رو استراتژی پژوهش در مرحله اول با رویکرد کیفی است، و با روش تحلیل مضمونی مؤلفه‌های کارکردی دانشگاه اسلامی در سه سطح مضامین فراگیر، مضامین سازمان‌دهنده و مضامین پایه شناسایی شدند؛ در مرحله بعد با استفاده از فن اهمیت-عملکرد، اولویت‌های هر یک از مضامین سازمان‌دهنده (مؤلفه‌ها) در دانشگاه امام صادق (ع) ارزیابی و مشخص شدند. در ادامه به تفصیل روش‌های تحقیق به کار گرفته شده در این پژوهش بیان شده است.

تحلیل مضمون

«تحلیل مضمون» به دنبال استخراج مضامین برجسته متون در سطوح مختلف است و برای شناسایی و تشریح چرایی و چیستی هر پدیده می‌توان از آن استفاده کرد. تحلیل مضمون شامل جستجو در مجموعه‌ای از داده‌ها برای یافتن الگوهای تکرارشونده از معانی است. مضمون، چیزی مهم درباره سؤال تحقیق است که نماینده سطوحی از پاسخ‌ها یا معانی الگومند در درون مجموعه‌ای از داده‌ها است (Braun & Clark, 2006). ریچارد بویاتزیس در کتاب خود با عنوان «تبدیل اطلاعات کیفی: تحلیل مضمونی و کدگذاری»، مضمون را الگویی تعریف می‌کند که در اطلاعات، کشف می‌شود و حداقل به توصیف و سازمان‌دهی مشاهدات ممکن و حداکثر به تفسیر وجوه پدیده می‌پردازد (Boyatzis, 1998, p4). در روش تحلیل مضمونی، شناسایی مضامین می‌تواند در سطح معنایی یا صریح و یا ضمنی و تفسیری باشد (Boyatzis, 1998, p16).

شکل و محصول تحلیل مضمون ممکن است متفاوت باشد؛ از این رو مهم است که سؤالات تحقیق، قبل، بعد و هنگام تحلیل مضمون مورد توجه و بررسی قرار گیرد (نجاران طوسی و همکاران، ۱۳۹۶). فرایند کلی این پژوهش را می‌توان به مراحل کلی زیر تقسیم کرد:

- ۱- جمع‌آوری و یافتن متون مرتبط با موضوع؛
- ۲- کاهش متون با انتخاب جملات مرتبط بین متون جمع‌آوری شده؛
- ۳- یافتن و شناسه گذاری (برچسب‌زنی) مضامین اولیه جملات و عبارات منتخب؛
- ۴- ترکیب مضامین اولیه برای رسیدن به مفاهیم فراگیرتر که این کار می‌تواند در چند سطح صورت پذیرد.

همه این مراحل با تفسیر و تحلیل همراه است و به صورت رفت و برگشتی اصلاح و تکمیل می‌گردد. با توجه به اینکه تحلیل مضمون نوعی پژوهش کیفی است، بدیهی است برخی از مراحل آن مشابه دیگر روش‌های تحقیق کیفی باشد. این فرایند می‌تواند در زمان جمع‌آوری داده‌ها آغاز شود، اما نقطه پایان این فرایند تهیه گزارشی از محتوا و معانی الگوها و مضمون‌های داده‌هاست (شیخ‌زاده، ۱۳۹۴، ۲۱-۲۳).

تحلیل اهمیت عملکرد

تحلیل اهمیت عملکرد؛ یک ابزار مدیریتی مشهور است که در سال‌های اخیر به طور گسترده‌ای برای شناسایی نقاط قوت و ضعف محصولات، خدمات و مؤسسات در صنایع گوناگون به کار می‌رود. این رویکرد بینشی برای مدیران جهت شناسایی نقاط قوت و ضعف سازمان فراهم می‌کند (آذر و همکاران، ۱۳۹۵). اگرچه این فن در ابتدا ابزاری برای بازاریابی و نگارش سنجی مشتریان بود که توسط مارتیلا و جیمز ارائه شد (Martilla & James, 1977)، اما منطق آن به نحوی است که قابلیت نگرش سنجی در راستای بهبود تصمیم‌گیری و کمک به تصمیم‌گیرندگان در زمینه‌های مختلف را دارا می‌باشد.

این فن در صنایع مختلف خدماتی و تولیدی از قبیل خدمات الکترونیک (Seng Wong et al, 2011)، توریسم (Weijaw, 2007)، سلامت و خدمات درمانی (Dixit, 2017)، صنایع خلاق (Huang & Ming To, 2018) و ... به کار گرفته شده است.

مدل تحلیل اهمیت-عملکرد، برای تطبیق وضع موجود با وضع مطلوب یا بهینه از کارایی و خاصیت خوبی برخوردار است. این مدل با بررسی میزان اهمیت و درجه عملکرد عوامل هر

¹ Impornace-Performance Analysis

موضوع با استفاده از روش نخبگانی و پرسشنامه می‌تواند در شناخت و آسیب‌شناسی وضعیت موجود و ارائه راهبرد و راهکار مؤثر باشد. نقش این ماتریس که دارای چهار قسمت (یا چارک) است و در هر چارک، راهبرد خاصی قرار دارد، کمک به فرآیند تصمیم‌گیری است. در این مدل، از میانگین داده‌های مربوط به سطح عملکرد و میانگین داده‌های مربوط به درجه اهمیت هر یک از عوامل، برای تعیین مختصات هر شاخص و نمایش آن در ماتریس IP، استفاده می‌شود. به این ترتیب، با جفت شدن این دو مجموعه از مقادیر، هر یک از عوامل در یکی از چهار ربع ماتریس IP قرار می‌گیرند (Hisham & Ainin, 2008 p.100). ناحیه اول (ناحیه توجه حیاتی): پاسخ‌دهندگان، عوامل را از نظر اهمیت بسیار بالا ارزیابی می‌کنند، ولی سطح عملکرد این عوامل به نسبت پایین است. بنابراین باید تلاش‌های بهبود و توسعه را در این ناحیه متمرکز کرد.

شکل ۱ - مدل ربعی تحلیل اهمیت-عملکرد (آذر و همکاران، ۱۳۹۵)

ناحیه دوم (ناحیه تداوم وضعیت عالی): پاسخ‌دهندگان عوامل را از نظر اهمیت بسیار بالا ارزیابی می‌کنند و سازمان نیز در این شاخص‌ها عملکرد بسیار خوبی دارد، بنابراین باید در مورد این شاخص‌ها مثل گذشته عمل کرد.

ناحیه سوم (ناحیه اولویت پایین): عوامل از نظر اهمیت و عملکرد در سطح پایین قرار می‌گیرند و منابع محدودی باید به این ناحیه از طرف سازمان اختصاص داده شود.

ناحیه چهارم (ناحیه قابل کاهش): عواملی که در این ناحیه قرار می‌گیرند، از نظر پاسخ‌دهندگان اهمیت چندانی ندارند ولی از عملکرد نسبی بالایی برخوردارند. پاسخ‌دهندگان از عملکرد بالای سازمان در مورد این شاخص خرسندند، ولی مدیران باید تلاش‌های فعلی خود را بر این ویژگی‌ها به‌شدت محدود کنند (نقوی، ۱۳۹۵).

برای نشان دادن اینکه در کجا عدم هماهنگی وجود دارد، تفریق میانگین نمرات «عملکرد» هر شاخص از میانگین نمرات «اهمیت» آن، محاسبه می‌شود (Angell et al, 2008, p.250). حکم کلی آن است که تفریق میانگین عملکرد از میانگین اهمیت، برابر با صفر باشد، در غیر این صورت، باید اقدام اصلاحی انجام شود. تطبیق اهمیت (وضع مطلوب) و عملکرد (وضع موجود) در قالب ماتریس دوبعدی IP به ما کمک می‌کند تا آسیب‌شناسی و استراتژی مناسب اتخاذ نماییم (Hisham & Ainin, 2008, pp 115).

گردآوری داده‌ها برای استخراج مضامین مرتبط با کارکردهای دانشگاه اسلامی، با استفاده از مطالعات اسنادی و کتابخانه‌ای انجام شده است؛ بدین‌صورت که در مرحله اول با جست‌وجوی کلیدواژه «دانشگاه» و «دانشگاه اسلامی» و سایر کلیدواژه‌های مرتبط در نسخه رایانه‌ای صحیفه امام (ره) و پایگاه اطلاع‌رسانی مقام معظم رهبری و نرم‌افزار حدیث ولایت استخراج و بررسی شد و درعین‌حال مفاهیم مرتبط در سند دانشگاه اسلامی و اسناد چهارگانه دانشگاه امام صادق (ع) شامل ۱- سند چشم‌انداز دانشگاه، ۲- بیانیه رسالت دانشگاه، ۳- سند اهداف کلان دانشگاه ۴- راهبردهای کلان دانشگاه امام صادق علیه‌السلام برای ۱۰ سال آینده (ابلاغی رهبر معظم انقلاب اسلامی) موردبررسی قرار گرفت و درنهایت برای اتقان هرچه بیشتر کار، مقالات و پژوهش‌هایی که مرتبط با کارکردهای دانشگاه اسلامی بودند و تکیه بر بیانات امامین انقلاب اسلامی داشتند نیز موردبررسی قرار گرفتند. همچنین نظرات تکمیلی برخی خبرگان حوزه دانشگاه اسلامی نیز برای دسته‌بندی مضامین مورد استفاده قرار گرفت.

در طراحی پرسشنامه هر یک از دو بعد اهمیت و عملکرد در مقیاس ۵ نقطه‌ای لیکرت مورد سؤال قرار گرفت. سؤال‌های این مقیاس پنج مرحله‌ای برای بعد اهمیت شامل: «بسیار مؤثر، مؤثر، دارای تأثیر متوسط، کم تأثیر و بدون تأثیر» و برای بعد عملکرد شامل: «خیلی زیاد، زیاد، متوسط، ضعیف و خیلی ضعیف» می‌باشد. پس از مشخص شدن عوامل و جانمایی

آن‌ها تعداد ۲۳ نفر از خبرگان حوزه دانشگاه اسلامی به شاخص تائید شده دو نمره اهمیت و عملکرد از ۱ الی ۵ دادند.

جامعه و نمونه

در بخش اهمیت- عملکرد مؤلفه‌های شناسایی شده، نظر مجموعه‌ای از اعضای هیئت علمی، مدیران و خبرگان حوزه دانشگاه اسلامی در دانشگاه امام صادق (ع) که هرکدام به نوعی درگیر با کارکردهای دانشگاه اسلامی بودند مورد بررسی قرار گرفت. علت انتخاب این افراد آن بود که نگرش و نظر آن‌ها، به واسطه فعالیت‌هایشان در زمینه دانشگاه اسلامی می‌تواند رهنمودهای اثربخشی برای بهبود وضعیت حاضر ایفا کند. در عین حال برای انتخاب این افراد معیارهای مورد نظر بود که برخی از این معیارها عبارت‌اند از: داشتن فعالیت علمی و اجرایی در زمینه دانشگاه اسلامی اعم از تألیف کتاب، مقاله، تدریس، سخنرانی علمی، داشتن مدیریت در دانشگاه اسلامی، تجربه و پختگی لازم در عرصه آموزش و پژوهش علوم انسانی (حداقل ۵ سال تجربه) و غیره. همچنین میانگین تجربه مخاطبان در دانشگاه اسلامی در شئون مختلف بیش از ۱۵ سال بوده است.

در نهایت به‌طور خلاصه مشخصات اجمالی خبرگان پاسخ‌دهنده به پرسشنامه به‌صورت زیر است:

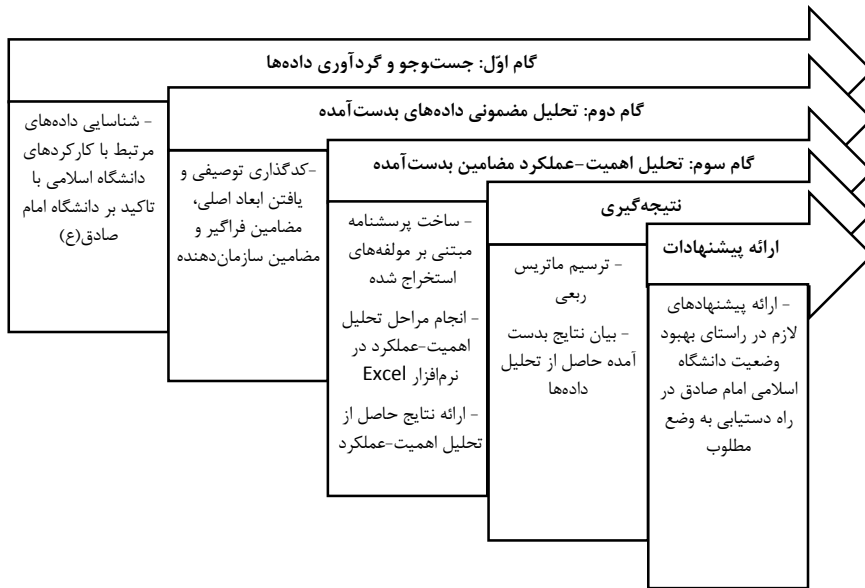
جدول ۲- وضعیت جامعه تحلیل اهمیت-عملکرد

تعداد	سمت	تعداد	تحصیلات
۱۱	عضو هیئت علمی	۳	کارشناسی ارشد
۱۰	مدیر	۸	دانشجوی دکتری
۲	دانشجوی دکتری حوزه آموزش عالی	۱۲	دکتری
۲۳	مجموع	۲۳	مجموع

فرآیند این پژوهش پس از مرور مبانی نظری و پیشینه پژوهش، به‌طور خلاصه در قالب نمودار زیر بیان شده است.

شکل ۲- فرآیند پژوهش

۴- یافته‌های تحقیق

گام اول: جست‌وجو و گردآوری داده‌ها

در راستای رسیدن به مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده کارکردهای دانشگاه اسلامی با تأکید بر مؤلفه‌های کارکردی دانشگاه امام صادق(ع)، سعی شد تا داده‌های مرتبط شناسایی گردند تا تحلیل مضمون روی آن‌ها انجام گیرد؛ در این زمینه موارد زیر شناسایی و مورد بررسی قرار گرفتند.

جدول ۳- منابع استفاده شده در تحلیل مضمون کارکردهای دانشگاه اسلامی

ردیف	عنوان	نوع	نویسنده یا منبع
۱	بیانات و پیام‌های امام خمینی (ره)	نسخه رایانه‌ای صحیفه امام (ره)	دفتر حفظ و نشر آثار امام خمینی (ره)، ۱۳۹۸
۲	بیانات مقام معظم رهبری	پایگاه اطلاعاتی معظم له و نرم‌افزار حدیث ولایت	دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای، ۱۳۹۸
۳	سند دانشگاه اسلامی	سند	شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۲
۴	اسناد چهارگانه دانشگاه امام صادق (ع) شامل: ۱- سند چشم‌انداز دانشگاه، ۲- بیانیه رسالت دانشگاه، ۳- سند اهداف کلان دانشگاه ۴- راهبردهای کلان دانشگاه امام صادق علیه‌السلام برای ۱۰ سال آینده (ابلاغی رهبر معظم انقلاب اسلامی)	سند	دانشگاه امام صادق، ۱۳۹۶
۵	الگوی دانشگاه تراز انقلاب اسلامی	مقاله علمی- پژوهشی	نجران طوسی و همکاران، ۱۳۹۶
۶	بازتعریف کارکردهای اصلی دانشگاه در جامعه بر اساس آرمان‌های اسلامی در اندیشه امام خمینی(ره)	مقاله علمی- پژوهشی	ذوالفقار زاده و سعدآبادی، ۱۳۹۳
۷	الگوی مفهومی دانشگاه اسلامی از منظر مقام معظم رهبری	مقاله علمی- پژوهشی	کشت کار و نوروزی، ۱۳۹۵
۸	الگوی مرجعیت علمی در جمهوری اسلامی ایران بر اساس بیانات مقام معظم رهبری	مقاله علمی- پژوهشی	قوام‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۴
۹	آرمان‌گرایی و حرکت در دانشگاه اسلامی	مقاله علمی- پژوهشی	قربانی زاده و امینی، ۱۳۹۳

در این پژوهش گردآوری داده‌ها از آثار امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری با جست‌وجوی کلیدواژه‌های «دانشگاه» و «دانشگاه اسلامی» صورت گرفت که این آثار اعم از بیانات، پیام‌ها، مواضع در قالب سخنرانی‌ها، نامه‌ها، احکام انتصاب و ابلاغیه سیاست‌های کلی بودند. پس از مطالعه کامل منابع استخراج‌شده، برای اطمینان بیشتر از پوشش کامل مطالب امامین انقلاب اسلامی، پژوهش‌های صورت گرفته بر روی آثار ایشان (مقالات علمی-پژوهشی موجود در جدول ۳) نیز مورد بررسی قرار گرفت تا تعدادی از داده‌ها از این طریق افزوده شوند. همچنین به‌واسطه اینکه سند دانشگاه اسلامی و اسناد چهارگانه دانشگاه امام صادق (ع) نیز به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم منعکس‌کننده نظرات امامین انقلاب اسلامی برای تحقق دانشگاه اسلامی بوده است و درعین حال از اهداف این پژوهش شناسایی تطابق اهمیت و عملکرد دانشگاه امام صادق (ع) با کارکردهای شناسایی‌شده است، توجه ویژه‌ای نیز به این منابع برای استخراج کارکردهای دانشگاه اسلامی شده است.

گام دوم: تحلیل مضمونی داده‌های به‌دست آمده

پس از جمع‌آوری منابع ذکرشده در گام اول، شناسایی مضامین اولیه و شناسه‌گذاری درزمینه کارکردهای دانشگاه اسلامی از منابع آغاز شد. با توجه به حجم زیاد مطالب جمع‌آوری‌شده، درنهایت ۱۶۱ مجموعه عبارت در رابطه با کارکردهای دانشگاه اسلامی با تأکید بر کارکردهای دانشگاه اسلامی امام صادق (ع) شناسایی شدند. با عنایت به سؤالات تحقیق، مضامین اولیه در قالب مضامین پایه دسته‌بندی شدند و پس از رفت‌وبرگشت‌های فراوان، مضامین پایه در سطوح مختلف و در ۱۸ مضمون سازمان‌دهنده (مؤلفه‌های موردبررسی در این پژوهش) و ۴ مضمون فراگیر شامل کارکرد آموزش (انتقال دانش)، کارکرد پژوهش (تولید علم)، کارکرد اجتماعی و فرهنگی (کاربست دانش) و کارکرد تربیتی دسته‌بندی شدند. دسته‌بندی مضامین استخراج‌شده از منابع جدول ۳ در قالب جدول ۴ به شرح زیر ارائه شده‌اند.

جدول ۴- تحلیل مضمون عبارات شناسایی شده

مضمون فراگیر	مضمون سازمان دهنده	مضامین پایه	
۱. کارکرد آموزش (انتقال دانش)	<ul style="list-style-type: none"> • فراهم کردن محیط آموزشی مناسب 	<ul style="list-style-type: none"> • اسلامی کردن محیط آموزش باهدف گسترش و تقویت ایمان و اعتقاد اسلامی، تهذیب و تزکیه نفس و اعتلای عقلانی و علمی دانشجویان • فراهم آوردن زمینه کسب علم مجاهدانه (جهاد علمی) در راستای آزادی از اسارت و تبعیت از علوم غربی 	۱
	<ul style="list-style-type: none"> • طراحی و تدوین برنامه درسی و درس‌نامه‌ها 	<ul style="list-style-type: none"> • طراحی نظام آموزشی، تدوین متون و برنامه‌های درسی در تمامی شاخه‌های علوم بر اساس جهان‌بینی الهی، به‌منظور تحقق آرمان‌ها و ارزش‌های اسلام • هماهنگی و همسویی علم و دین در طراحی و تدوین برنامه‌ها و متون درسی • هدایت نظام برنامه‌ریزی درسی به سمت تقویت فضایل اخلاقی و اجتماعی، پرورش قدرت ابداع و ابتکار و اعتمادبه‌نفس و ایجاد باور به مبانی اسلامی • تنوع رشته‌ها با وحدت هدف • تأسیس دوره‌های آموزشی جدید در راستای اهداف و بر اساس نیازسنجی از جامعه • بازشناسی و معرفی موارث و مفاخر دینی، علمی، فرهنگی، تاریخی و معاصر و بهره‌گیری از آن‌ها در تدوین برنامه‌ها و متون درسی 	۲
	<ul style="list-style-type: none"> • تبیین و انتقال دانش 	<ul style="list-style-type: none"> • آموزش و تبیین دانش بشری مبتنی بر غایت‌گرایی آفرینش، آموزه‌های وحیانی، معارف و علوم اسلامی • انتقال دانش از نسلی به نسل دیگر با رویکرد حفظ موضع اسلام و استقلال کشور • انتقال فرهنگ و ارزش‌های اسلامی 	۳

مضمون فراگیر	مضمون سازمان دهنده	مضامین پایه	
	<ul style="list-style-type: none"> • پرورش نیروی انسانی متخصص 	<ul style="list-style-type: none"> • آموزش حرفه‌ای و تخصصی افراد همراه با تقویت بنیه دینی و سیاسی دانشجویان • تجهیز دانشجویان با توانایی‌ها و قابلیت‌های مورد نیاز برای تجزیه و تحلیل مسائل جامعه و جهان در جهت تحقق آرمان‌های اسلامی و حل مسائل جامعه 	۴
۲. کارکرد پژوهش (تولید علم)	<ul style="list-style-type: none"> • تولید علم نافع انسانی - اسلامی در بعد کاربردی 	<ul style="list-style-type: none"> • تولید و ارائه چارچوب‌های اسلام ناب به جامعه از طریق آموزش علم با معنویت، ایمان و اخلاق به منظور تولید علوم انسانی اسلامی در حوزه کاربردی و باهدف قطع احتیاج و وابستگی به غرب • تولید علم در خدمت نیازها و مسائل جامعه دینی در شاخه‌های مختلف علوم انسانی و هنر • دست یافتن به قلمروهای جدید در علم، سیاست و دین • تولید محصولات متنوع علمی 	۵
	<ul style="list-style-type: none"> • تولید علم نافع انسانی - اسلامی در بعد نظری 	<ul style="list-style-type: none"> • تولید و ارائه چارچوب‌های اسلام ناب به جامعه از طریق آموزش و توسعه علم با معنویت، ایمان و اخلاق به منظور تولید علوم انسانی اسلامی در بعد نظری و باهدف قطع احتیاج و وابستگی به غرب • کسب دانش روز از دیگران در عین ایجاد زمینه خودکفایی در دانش بومی و اسلامی • توجه به جنبه‌های علمی و کاربردی اندیشه‌های نظری در برخورد با واقعیت‌های جامعه • دست یافتن به قلمروهای جدید در علم، سیاست و دین • پژوهش در پدیده‌های هستی به منظور شناخت و شناساندن آیات الهی در جهان 	۶
	<ul style="list-style-type: none"> • ایجاد زمینه تولید و گسترش علوم انسانی - اسلامی (علم دینی) 	<ul style="list-style-type: none"> • نقد علوم انسانی سکولار و غربی • تولید فکر، نقد و اصلاح اندیشه‌ها و نجات از وابستگی فکری • تنظیم و تقویت مستمر ارتباط با سایر مراکز علمی، به‌ویژه مراکز علمی همسو و استفاده‌کنندگان از خدمات و دستاوردهای دانشگاه 	۷

مضمون فراگیر	مضمون سازمان دهنده	مضامین پایه	
		<ul style="list-style-type: none"> • مهیا کردن فضا برای فکر و اندیشه و وجود آزادی برای تحقیق و نقد و بررسی آراء و نظریات گوناگون • ایجاد هماهنگی‌ها جهت توسعه علمی با وجود تضارب افکار با سعه صدر • ایجاد زمینه‌های لازم از قبیل تعمق و ژرف‌نگری همراه با سرعت عمل، تلاش‌گری با اخلاق در عین وجود روحیه و فرهنگ اسلامی برای تولید و گسترش علم دینی • فراهم آوردن سایر بسترهای لازم برای فعالیت‌های علمی، فرهنگی و دینی 	
	<ul style="list-style-type: none"> • اشاعه و تعمیق علوم انسانی- اسلامی 	<ul style="list-style-type: none"> • توسعه نشر و چاپ در زمینه‌های علوم انسانی اسلامی • مدیریت و اشتراک دانش‌های اسلامی کسب‌شده با سایر مراکز همسو • ارائه دستاوردهای علمی به جامعه 	۸
	<ul style="list-style-type: none"> • جهت‌دهی و هدایت جامعه اسلامی 	<ul style="list-style-type: none"> • فرهنگ‌سازی متناسب با جامعه اسلامی و زدودن آثار سوء فرهنگ وارداتی • ایجاد پایگاه معرفتی برای تمدن‌سازی • توسعه فرهنگ‌های مفید برای جامعه از قبیل فرهنگ توانستن، خودباوری و خوداتکایی در جهت افزایش اعتماد به نفس جامعه • ایستادگی در مقابل مسائل و ظواهر ضد اسلامی و جلوگیری از انحرافات در جامعه • گفتمان‌سازی مطلوب در جامعه اسلامی • آگاهی بخشی، معرفت‌افزایی و بصیرت بخشی در جامعه اسلامی • سرایت معنویات از دانشگاه به جامعه 	۹
۳. کارکرد اجتماعی و فرهنگی (کاربست دانش)	<ul style="list-style-type: none"> • مشارکت اجتماعی 	<ul style="list-style-type: none"> • مشارکت در تعالی جامعه و تحقق اهداف و ارزش‌های اسلامی • مشارکت در پرورش و توسعه آگاهی و اندیشه اجتماعی، سیاسی، علمی و فکری افراد جامعه • مشارکت در انسجام و ثبات بخشی به جامعه 	۱۰

مضمون فراگیر	مضمون سازمان دهنده	مضامین پایه	
		<ul style="list-style-type: none"> • مشارکت در توسعه نشاط سیاسی در جامعه • افزایش مشارکت با مردم در اعتلای نظام اسلامی، کمک به اتحاد ملی و حل مسائل روز جامعه • کمک به رشد و توسعه فرهنگی با اقداماتی همچون حل مسائل و آسیب‌های اجتماعی، بالا بردن سرمایه فرهنگی و ... 	
	<ul style="list-style-type: none"> • ارائه الگوهای مناسب به جامعه اسلامی 	<ul style="list-style-type: none"> • پی‌ریزی و ساختن آینده نظام و جامعه اسلامی در راستای تضمین ساختن جامعه توحیدی • ایجاد ساختارهای اجتماعی مناسب و آزادانه در بستر اسلامی در راستای مهیاکردن محیط روشنفکری، تبادل فرهنگ و تبادل علم در جامعه • تعریف جهت‌گیری‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه • طراحی، اجرا و اشاعه الگوی نوین دانشگاه اسلامی با تحکیم پیوند با حوزه علمیه • ارائه الگویی نوین در نظام آموزش عالی در راستای جهت‌دهی به سایر دانشگاه‌ها 	۱۱
	<ul style="list-style-type: none"> • حفظ و صیانت از انقلاب اسلامی 	<ul style="list-style-type: none"> • افزایش انسجام اجتماعی، برادری، محبت، نظم اجتماعی، وجدان کار، تعهدپذیری و کاهش و رفع مشکلات در راستای حفظ و تداوم و پاسداری از انقلاب اسلامی 	۱۲
	<ul style="list-style-type: none"> • تأمین رفاه و سعادت جامعه 	<ul style="list-style-type: none"> • کمک به پیشرفت کشور • تأثیر بنیادی در رشد و توسعه متوازن کشور • مشارکت در توسعه مادی جامعه با اقداماتی از قبیل کارآفرینی 	۱۳
	<ul style="list-style-type: none"> • نوآوری و تحول‌آفرینی 	<ul style="list-style-type: none"> • توسعه فناوری‌های نرم و هویت‌ساز در تحقق آرمان‌های انقلاب اسلامی • توسعه علمی و مادی در دانشگاه مبتنی بر بستر نوآوری • ارائه ایده‌ها، نوآوری‌ها و ابتکارات و اختراعات جدید 	۱۴

مضمون فراگیر	مضمون سازمان دهنده	مضامین پایه	
۴. کارکرد تربیتی	<ul style="list-style-type: none"> • تربیت دینی (انسان سازی) 	<ul style="list-style-type: none"> • تربیت دانشجو، استاد و اندیشمند مؤمن، متقی و بریده از خارج • ارتقای سطح دانش و معرفت دینی، سیاسی و اجتماعی استادان و دانشجویان • تربیت دانش‌آموختگانی دین‌محور، آگاه به زمان و متعهد به آرمان‌ها و ارزش‌های اسلام ناب محمدی (ص) • بصیرت در مخاطبان • تربیت مطابق با فطرت • تعالی معنوی و توسعه مکارم اخلاقی • عمق‌بخشی به اندیشه سیاسی و ایمان دینی • ایجاد انگیزه‌های ایمانی • حفظ پایبندی به ارزش‌های اسلامی • تهذیب نفس و تقویت بنیان‌های اخلاقی • ایجاد احساس تکلیف نسبت به ارزش‌های اسلامی و انقلابی • ایجاد حیات و شخصیت معنوی و اخلاقی • تبیین و تکریم مقام استادان در دانشگاه و جامعه مبتنی بر رویکردهای اسلامی 	۱۵
	<ul style="list-style-type: none"> • تربیت اجتماعی 	<ul style="list-style-type: none"> • تربیت رهبران آینده جامعه با محوریت منشأ تحولات اساسی در اداره جامعه اسلامی • تربیت عالم جهت اداره مملکت به لحاظ علمی و فرهنگی • تقویت روحیه آرمان‌گرایی، کمال‌جویی، نقادگی، آزادگی، ایثارگری، مشارکت‌جویی، حقیقت‌جویی و تشویق و تقویت احساس مسئولیت اجتماعی دانشجویان • ایجاد استقلال فکری در دانشجویان و اساتید • تحقق جامعه‌پذیری برای عبور از فردیت و رسیدن به حیات جمعی • تربیت شهروندانی موفق و مسئولیت‌پذیر 	۱۶
	<ul style="list-style-type: none"> • تربیت علمی-تخصصی 	<ul style="list-style-type: none"> • تربیت نیروی انسانی متخصص و نخبه • ساخت و پرورش نیروهای ویژه‌ی کشور 	۱۷

مضمون فراگیر	مضمون سازمان دهنده	مضامین پایه	
		<ul style="list-style-type: none"> • تربیت نخبگان علمی متعهد به اسلام و انقلاب اسلامی بر اساس دانش اسلامی تخصصی در رشته‌های موردنیاز • تربیت پژوهشگران همراه با تقویت روحیه تحقیق و تتبع و تفکر منتقدانه 	
	<ul style="list-style-type: none"> • فراهم آوردن بستر و محیط تربیتی در همه زمینه‌ها 	<ul style="list-style-type: none"> • توأم ساختن فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی اساتید با نقش تربیتی و اخلاقی • ایجاد فضای سالم اعتقادی و اخلاقی و ارائه آموزه‌ها و الگوهای عملی • ایجاد فضای برخوردار از نشاط، انگیزه، خلاقیت و آزاداندیشی علمی، دانش‌پژوهی، ترویج روحیه نقادی • ایجاد بستر رشد در همه ابعاد شناختی، احساسی و رفتاری • فراهم کردن محیط سرشار از معنویت و مکارم اخلاق به‌منظور رشد و تعالی فردی و رشد انسان طراز اسلام • ایجاد بینش توحیدی بر تمامی شئون دانشگاه (بر تفکر و اندیشه دانشگاهیان) • تخصیص بهینه تسهیلات بر پایه اهداف و نظام ارزشیابی اسلامی • ایجاد همبستگی و روابط حسنه در میان اقشار گوناگون در دانشگاه 	۱۸

دایره معانی و مصادیق کلماتی که در مضامین پایه به‌کاررفته محدود به حدودی است که از میانی اسلامی و دینی مجسم در خط فکری و فقهی امامین انقلاب اسلامی، اسناد دانشگاه اسلامی و دانشگاه امام صادق(ع) و مقالات و پژوهش‌های مرتبط سرچشمه گرفته‌اند. بنابراین اگر در سلسله کلمات و جملات این متن، تشابهات و مبهماتی باشد، محکماتی نیز هست که برگرفته از دقت استفاده از عین عبارات در مضامین اولیه است.

گام سوم: تحلیل اهمیت-عملکرد مضامین به دست آمده

۱. محاسبه ارزش نهایی اهمیت و ارزش نهایی عملکرد

در این پژوهش ۱۸ مضمون سازمان دهنده به همراه مضامین پایه تشکیل دهنده آنها در قالب یک پرسشنامه دوقلویی طراحی شدند که در آن پاسخ دهندگان نظر خود را نسبت به هر مؤلفه در دو بعد اهمیت و عملکرد در قالب نمراتی در مقیاس لیکرت ۵ تایی مشخص می کردند.

برای هر مؤلفه می بایست ارزش نهایی اهمیت و ارزش نهایی عملکرد بر اساس فرمول زیر که در واقع میانگین هندسی نظرات پاسخ دهندگان است، محاسبه شود.

$$b_i = (\prod_{i=1}^n b_{ip})^{1/n} \quad c_i = (\prod_{i=1}^n c_{ip})^{1/n}$$

در این روابط، b_i ارزش نهایی اهمیت، c_i ارزش نهایی عملکرد مؤلفه i ام نامیده می شود که حاصل نظر جمعی p کارشناس است.

$$(i=1,2,\dots,n) \text{ و } (p=1,2,\dots,n)$$

در جدول شماره ۵ که در ادامه آمده است ارزش نهایی اهمیت و ارزش نهایی عملکرد هر مؤلفه مشخص شده است.

۲. محاسبه ارزش آستانه اهمیت و عملکرد

جهت تعیین خانه های ماتریس اهمیت-عملکرد، ارزش آستانه اهمیت (μ_b) و ارزش آستانه عملکرد (μ_c) بایستی محاسبه شود. جهت تعیین ارزش آستانه از میانگین حسابی استفاده می شود. این مقادیر به صورت زیر محاسبه می شود:

$$\mu_b = \frac{\sum_{i=1}^n b_i}{m} \quad \mu_c = \frac{\sum_{i=1}^n c_i}{m}$$

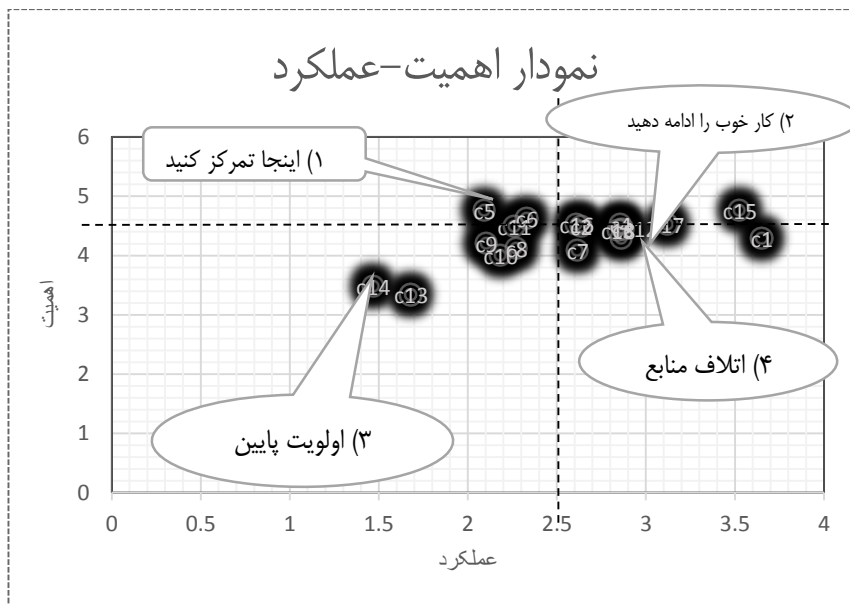
محاسبه ارزش آستانه اهمیت و عملکرد با استفاده از روابط فوق به شرح ذیل است:

$$\mu_b = \frac{77/362}{18} = 4/297$$

$$\mu_c = \frac{46/002}{18} = 2/555$$

اعداد به دست آمده بالا از میانگین حسابی هر یک از ارزش اهمیت و عملکرد مشخصه‌های کیفی که در جدول ۵ آمده، محاسبه شده است. در واقع μ_b از مجموع b_i ها و μ_c از مجموع c_i ها در جدول ۵، تقسیم بر تعداد مؤلفه‌ها به دست آمده است که به ترتیب منجر به ایجاد خط افقی (ارزش آستانه اهمیت) و خط عمودی (ارزش آستانه عملکرد) در شکل زیر شده است. اکنون می‌توانیم موقعیت نسبی هر کدام از مشخصه‌ها را بر روی ماتریس اهمیت عملکرد مشخص کنیم.

شکل ۳- نمودار اهمیت-عملکرد عوامل ۱۸ گانه

۳. تحلیل اهمیت عملکرد برای تعیین اولویت

در این گام برای تعیین اولویت، وزن هر یک از مؤلفه‌های کیفی محاسبه می‌شود. بر اساس نظر وو و همکاران شکاف بین ارزش اهمیت و عملکرد مؤلفه A_i در ارزش اهمیت آن ضرب می‌شود که می‌تواند وزن مؤلفه کیفی A_i را نشان دهد. وزن مؤلفه A_i را با (OW_i) نشان می‌دهیم که از طریق رابطه زیر به دست می‌آید (آذر، خسروانی و جلالی، ۱۳۹۵، ص ۲۸۰-۲۸۲).

$$OW_i = |(b_i - c_i) * b_i|$$

در جدول زیر مقدار وزن هر مؤلفه محاسبه شده است.

جدول ۵- جدول نهایی اولویت‌های عوامل شناسایی شده

اولویت بر اساس وزن	OW _i	c _i	b _i	عنوان هر مؤلفه	کد	ناحیه (ربع)
۱	۱۲,۷۱	۲,۰۹	۴,۷۶	تولید علم نافع انسانی- اسلامی در بعد کاربردی	c5	اول
۲	۱۰,۵۸	۲,۳۳	۴,۶۲	تولید علم نافع انسانی- اسلامی در بعد نظری	c6	اول
۳	۱۰,۰۲	۲,۲۶	۴,۴۶	ارائه الگوهای مناسب به جامعه اسلامی	c11	اول
۴	۸,۸۳	۲,۱۰	۴,۲۰	جهت‌دهی و هدایت جامعه اسلامی	c9	سوم
۵	۸,۶۵	۲,۶۱	۴,۵۲	تربیت اجتماعی	c16	دوم
۶	۸,۳۱	۲,۶۳	۴,۴۸	طراحی و تدوین برنامه درسی و درس‌نامه‌ها	c2	دوم
۷	۷,۵۷	۲,۲۷	۴,۱۲	اشاعه و تعمیق علوم انسانی- اسلامی	c8	سوم
۸	۷,۵۴	۲,۸۵	۴,۵۲	پرورش نیروی انسانی متخصص	c4	دوم
۹	۷,۲۶	۲,۱۸	۴,۰۰	مشارکت اجتماعی	c10	سوم
۱۰	۷,۰۰	۱,۴۶	۳,۴۸	نوآوری و تحول‌آفرینی	c14	سوم
۱۱	۷,۰۰	۲,۸۴	۴,۴۲	فراهم آوردن بستر و محیط تربیتی در همه زمینه‌ها	c18	دوم
۱۲	۶,۹۴	۲,۸۷	۴,۴۳	تبیین و انتقال دانش	c3	دوم
۱۳	۶,۳۵	۳,۱۲	۴,۵۲	تربیت علمی-تخصصی	c17	دوم

اولویت بر اساس وزن	OW _i	C _i	b _i	عنوان هر مؤلفه	کد	ناحیه (ربع)
۱۴	۶,۱۰	۲,۸۶	۴,۲۹	حفظ و صیانت از انقلاب اسلامی	c12	دوم
۱۵	۵,۹۶	۲,۶۱	۴,۰۷	ایجاد زمینه تولید و گسترش علوم انسانی - اسلامی (علم دینی)	c7	دوم
۱۶	۵,۸۸	۳,۵۲	۴,۷۶	تربیت دینی (انسان‌سازی)	c15	دوم
۱۷	۵,۵۱	۱,۶۸	۳,۳۳	تأمین رفاه و سعادت جامعه	c13	چهارم
۱۸	۲,۷۲	۳,۶۵	۴,۲۸	فراهم کردن محیط آموزشی مناسب	c1	چهارم

۵- بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۵-۱- بحث

پژوهش حاضر را از دو جنبه می‌توان مورد بحث و بررسی قرارداد؛ جنبه اول مربوط به تحلیل‌های ناظر به تحلیل مضمون هست و جنبه دوم ناظر به تحلیل اهمیت-عملکرد مضامین سازمان دهنده که نتایج آن از نظرسنجی با خبرگان استخراج گردیده است. در توضیح جنبه اول، همان‌طور که در ادبیات این پژوهش نیز بیان شد، عمده کارکردهای شناسایی‌شده برای دانشگاه در سه دسته (۱) آموزش (انتقال دانش)؛ (۲) پژوهش (تولید دانش) و (۳) خدمات اجتماعی (اشاعه و نشر دانش) بوده است؛ اما در پژوهش حاضر با تحلیل مضمون داده‌ها، علاوه بر اینکه مفاد دسته‌بندی کارکردهای رایج دانشگاه، برای دانشگاه اسلامی توسعه پیدا کرد و موارد جدیدی به آن اضافه گردید، دسته جدیدی از کارکردها با عنوان کارکرد تربیتی نیز برای دانشگاه اسلامی شناسایی شد؛ به‌طوری‌که کثرت توجه به این کارکرد در کلام امامین انقلاب اسلامی و سایر منابع تحلیل مضمونی اگر بیش از سایر کارکردها نباشد، کمتر نیست. از این‌رو اولین نوآوری این پژوهش در گسترش دسته‌بندی کارکردهای دانشگاه اسلامی نسبت به سایر دانشگاه‌ها رخ داده است.

همچنین از ۱۸ مؤلفه شناسایی شده ذیل ۴ کارکرد اصلی در این پژوهش، اغلب مواردی اند که سابق بر این به نوعی در ادبیات علمی مربوط به کارکردهای دانشگاه وجود داشته‌اند، با این تفاوت که در این پژوهش تفاوت‌های ماهوی و پیشرفت‌های عمیقی در مفاهیم مربوط به آن‌ها در هر سه بعد موجود در تحلیل مضمون (پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر) صورت گرفته که به نوعی مفاهیم و مضامین آن‌ها را متحول کرده است؛ این تحول در اغلب موارد قیدشده در مضامین مشهود است که از جمله مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- تولید علم نافع انسانی- اسلامی در بعد کاربردی و بعد نظری دو مورد از مفاهیم شناسایی شده هستند که مفهوم توسعه‌یافته بحث تولید علم‌اند که دایره مفهومی تولید علم را از تولید علم صرف در قالب‌های مختلف فراتر می‌برد و توجه را به نافعیت علم نیز سوق می‌دهد.

- در مؤلفه ایجاد زمینه تولید و گسترش علوم انسانی- اسلامی (علم دینی) نیز که بخشی از مفهوم تولید علم است، محوریت این تولید را قائم به توسعه مفاهیم دینی می‌داند و در عین حال گسترش این علم را نیز در دایره توجه قرار می‌دهد که مشتمل بر مفهومی بسیار گسترده‌تر از صرف تولید و نشر علم است.

- در مؤلفه تأمین رفاه و سعادت جامعه نیز حوزه نظری و عملی کارکرد دانشگاه در زمینه ایجاد رفاه اجتماعی بسیار گسترده‌تر شده است و علاوه بر بعد مادی جامعه (رفاه)، سعادت جامعه را نیز از اولویت‌های کارکردی دانشگاه اسلامی می‌داند.

همچنین در پی تحلیل مضمون انجام‌شده، که به وسیله آن ۱۸ مؤلفه در قالب مضامین سازمان‌دهنده از ۱۶۱ عبارت در ۴ دسته کلی (مضامین فراگیر) شناسایی شدند، سعی شد تا علاوه بر اینکه همه کارکردهای دانشگاه اسلامی به‌درستی در دسته‌بندی جدیدی نسبت به پژوهش‌های گذشته ساماندهی شوند، تفاوت مفهومی آن‌ها نیز حفظ شود تا برای ارزیابی آن‌ها از نگاه خبرگان ابهامی ایجاد نکند.

در توضیح جنبه دوم باید بیان کرد که پس از استخراج مضامین مربوط به کارکردهای دانشگاه اسلامی، که در ۱۸ کارکرد در ۴ مضمون فراگیر دسته‌بندی شدند، این کارکردها بر اساس تحلیل اهمیت-عملکرد ارزیابی شده که در ۴ ربع ماتریس قرار گرفتند؛ نکته قابل توجه در رابطه با این کارکردها این است که به جز یک مؤلفه، همه عوامل نمره اهمیت بالاتر از ۳ از نظر مخاطبان دریافت کرده‌اند.

۲-۵- نتیجه‌گیری

در نتیجه پژوهش حاضر می‌توان بیان کرد که مؤلفه‌هایی که در ربع اول ماتریس - یعنی جایی که اولویت فعلی برای تغییر و بهبود عملکرد است - قرار می‌گیرند، از سایر مؤلفه‌ها و عوامل شناسایی شده از اولویت بیشتری برخوردارند و باید بیشترین نیرو و منابع روی این دسته از عوامل متمرکز شود. نکته جالب توجه این که دو مورد از عوامل در این ربع مربوط به بعد پژوهشی و ناظر به تولید علم در ابعاد کاربردی و نظری می‌باشند که این نشان از خلأ در وضعیت تولید علوم انسانی - اسلامی در دو بعد کاربردی و نظری و اهمیت فوق‌العاده آن در نگاه خبرگان دانشگاهی دارد.

جدول ۶- عوامل ربع اول ماتریس

نمره	عنوان مؤلفه
۱۲,۷۱	تولید علم نافع انسانی - اسلامی در بعد کاربردی
۱۰,۵۸	تولید علم نافع انسانی - اسلامی در بعد نظری
۱۰,۰۲	ارائه الگوهای مناسب به جامعه اسلامی

لذا به دلیل محدودیت‌های موجود در منابع و امکانات در دسترس مدیران دانشگاه امام صادق (ع)، ضرورت دارد تا حداکثر بهره‌برداری از منابع، به توجه ویژه به مؤلفه‌های ربع اول معطوف گردد.

مؤلفه‌های شناسایی شده در ربع دوم (کار خوب را ادامه دهید) مؤلفه‌هایی هستند که بین اهمیت و عملکرد آن‌ها تناسب وجود دارد و مسئولان دانشگاه اسلامی امام صادق (ع) باید رویه حال حاضر خود را در قبال این عوامل ادامه دهند، این عوامل عبارت‌اند از:

جدول ۷- عوامل ربع دوم ماتریس

نمره	عنوان مؤلفه
۸,۶۵	تربیت اجتماعی
۸,۳۱	طراحی و تدوین برنامه درسی و درس‌نامه‌ها
۷,۵۱	پرورش نیروی انسانی متخصص

۷,۰۰	فراهم آوردن بستر و محیط تربیتی در همه زمینه‌ها
۶,۹۴	تبیین و انتقال دانش
۶,۳۵	تربیت علمی-تخصصی
۶,۱۰	حفظ و صیانت از انقلاب اسلامی
۵,۹۶	ایجاد زمینه تولید و گسترش علوم انسانی- اسلامی (علم دینی)
۵,۸۸	تربیت دینی (انسان‌سازی)

نکته جالب توجه در رابطه با مؤلفه‌های این بعد آن است که نیمی از موارد شناسایی شده از کارکردها را شامل می‌شوند و این بدان معنی است که دانشگاه امام صادق (ع) در قبال نیمی از کارکردهای خود وضعیت خوبی دارد که باید این وضعیت در قبال آن‌ها حفظ شود. همچنین تقریباً تمامی موارد مربوط به بعد تربیت در این ربع قرار گرفته‌اند که این نشان از اهمیت کارکرد تربیتی و وضعیت مناسب دانشگاه در قبال این دسته از کارکردهاست. در رابطه با مؤلفه‌های ربع سوم باید بیان کرد که این مؤلفه‌ها همان‌طور که اهمیت پایینی در نگاه خبرگان دارند، دارای سطح عملکرد پایینی هم هستند؛ لذا بهتر است تا مدیران دانشگاه امام صادق (ع)، توجه محوری خود را متمرکز بر این دسته مؤلفه‌ها نکرده و جریان غالب منابع و امکانات را برای این مؤلفه‌ها صرف نکنند؛ لذا مدیران دانشگاه امام صادق (ع) می‌توانند پس از تحقق تمام و کمال مؤلفه‌های ربع اول و دوم، در صورت باقی ماندن منابع مازاد، اقدام به سرمایه‌گذاری برای تحقق مؤلفه‌هایی از این ربع نمایند که اهمیت مطلق (نمره) بالاتری در میان مؤلفه‌های دانشگاه اسلامی امام صادق (ع) دارند؛ این مؤلفه‌ها به ترتیب عبارت‌اند از:

جدول ۸- عوامل ربع سوم ماتریس

نمره	عنوان مؤلفه
۸,۸۳	جهت‌دهی و هدایت جامعه اسلامی
۷,۵۹	اشاعه و تعمیق علوم انسانی- اسلامی
۷,۲۶	مشارکت اجتماعی
۷,۰۰	نوآوری و تحول‌آفرینی

ربع چهارم در تحلیل‌های ماتریس IP به‌جایی اطلاق می‌شود که مؤلفه‌های موجود در آن در سطح بالایی از عملکرد قرار دارند، درحالی‌که به نسبت سایر عوامل از اهمیت کمتری برخوردارند؛ مؤلفه‌های ربع چهارم عبارت‌اند از:

جدول ۹- عوامل ربع چهارم ماتریس

نمره	عنوان مؤلفه
۵,۵۱	تأمین رفاه و سعادت جامعه
۲,۷۲	فراهم کردن محیط آموزشی مناسب

همان‌طور که در جدول ۹ آمده است، فقط دو مورد از مؤلفه‌های دانشگاه اسلامی در این ربع قرار می‌گیرند؛ با این حال نکته قابل توجه در مؤلفه‌های ربع چهارم این است که قرارگیری مؤلفه‌ها در این جایگاه، الزاماً به معنی مطلق عدم توجه سیاستگذاران دانشگاه به آن‌ها نمی‌باشد، بلکه بدین معنی است که ضعف اساسی دانشگاه امام صادق (ع) در این مؤلفه‌ها نبوده و لذا نیازی به سرمایه‌گذاری برای توسعه بیشتر آن‌ها نیست؛ به‌خصوص در مورد مؤلفه «فراهم کردن محیط آموزشی مناسب» که نمره بسیار پایینی نسبت به سایر مؤلفه‌ها کسب کرده است، لازم است تا به‌جای سرمایه‌گذاری در توسعه این مؤلفه، تمرکز بر مؤلفه‌های بنیادی‌تر، به‌خصوص در حوزه پژوهشی و تربیتی که اکثر مؤلفه‌های آن‌ها در ربع‌های اول و دوم هستند، قرار گیرد.

۳-۵- پیشنهادها

پیشنهاد می‌شود از طریق ابزارهای خط‌مشی، ذهنیت مسئولان دانشگاه اسلامی بخصوص دانشگاه امام صادق (ع) به اولویت‌های شناسایی شده در این پژوهش متمایل شود. همچنین با توجه به اینکه تخصیص بالاترین اولویت‌ها مربوط به مؤلفه‌های «تولید علم نافع انسانی - اسلامی در بعد کاربردی و در بعد نظری» می‌باشد، می‌توان این‌گونه توجیه کرد که این مؤلفه‌ها به‌نوعی نتیجه و هدف غایی دانشگاه اسلامی بخصوص دانشگاه امام صادق (ع) در این مقطع زمانی در جمهوری اسلامی است؛ از این‌رو پیشنهاد می‌شود تا پژوهشگران با توسعه تحقیقات در این زمینه و سیاست‌گذاران و مدیران مربوطه با اتخاذ تدابیر ویژه، ضمن برنامه‌ریزی جدی برای جذب افراد مستعد در راستای تولید علوم انسانی - اسلامی در بعد کاربردی و نظری بتوانند اثربخشی دانشگاه اسلامی را در کشور و جهان در راستای «ارائه

الگوهای مناسب به جامعه اسلامی» که دیگر مؤلفه اولویت‌دار شناسایی شده در این پژوهش است، بیش‌ازپیش توسعه دهند.

با توجه به تعدد نسبی پژوهش‌های نظری در حوزه دانشگاه اسلامی، پیشنهاد دیگر به پژوهشگران این حوزه آن است که در راستای گسترش و تعمیق هرچه بیشتر مفاهیم مربوط به دانشگاه اسلامی، به مفهوم‌پردازی و ارائه چارچوب‌های دانشگاه اسلامی به‌وسیله فراترکیب پژوهش‌های این حوزه بپردازند؛ همچنین در پژوهش‌های نظری علاوه بر استفاده از مبانی بر خواسته از اندیشه‌های امامین معظمین انقلاب اسلامی، پژوهش در شیوه دانشگاه‌داری مدیران برجسته دانشگاه‌های اسلامی، همچون آیت‌الله مهدوی کنی (ره) نیز می‌تواند افق‌های جدیدی را در مفاهیم مربوط به دانشگاه اسلامی بگشاید.

همچنین با توجه به کمبود پژوهش‌های کاربردی در حوزه دانشگاه اسلامی، پیشنهاد می‌شود تا پژوهشگران این حوزه بیش‌ازپیش سمت‌وسوی تحقیقات خود را به‌سوی پژوهش‌های کاربردی ببرند تا نهادهای مرتبط بتوانند با استفاده از این پژوهش‌ها سیاست‌های دقیق‌تری را اتخاذ و اجرا نمایند.

۶- منابع

۱-۶- منابع فارسی

مقاله‌ها

۱. خان محمدی، کریم، (۱۳۸۵). بررسی فرآیند اسلامی کردن دانشگاه‌ها در ایران: با رویکرد سیاست‌گذاری فرهنگی، دانشگاه اسلامی، سال دهم، شماره ۳۱-۳۲.
۲. ذاکری، محمد؛ اسدی، اسماعیل، (۱۳۹۵). بررسی مأموریت‌ها و کارکردهای نظام آموزش عالی در راستای اقدام و عمل اقتصاد مقاومتی بر اساس دیدگاه‌های مقام معظم رهبری، رهیافت انقلاب اسلامی، ۱۰(۳۵)، ۴۶-۴۷.
۳. ذوالفقار زاده، محمدمهدی؛ سعدآبادی، علی‌اصغر، (۱۳۹۳). بازتعریف کارکردهای اصلی دانشگاه در جامعه بر اساس آرمان‌های اسلامی، مطالعات راهبردی بسیج، شماره ۶۵، ۵-۳۲.
- زائری، قاسم؛ محمدعلیزاده، حاجیه، (۱۳۹۳). دیرینه‌شناسی طرح «دانشگاه اسلامی» در ایران (قبل از انقلاب اسلامی ۱۳۵۷)، فصلنامه علمی پژوهشی راهبرد فرهنگ شماره ۷(۲۵)، ۴۰-۷.
۴. سیاح طاهری، محمدحسین، (۱۳۹۲). فرا تحلیل تعاریف متداول از دانشگاه اسلامی و ارائه یک الگوی پیشنهادی، مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی، سال هفدهم، شماره ۱، ۷۷-۱۰۲.
۵. شاکری، محسن؛ اکبری، زهرا؛ هوشی السادات، سید علیرضا، (۱۳۹۷). تدوین الگوی دانشگاه اسلامی در دیدگاه مقام معظم رهبری بر اساس نظریه داده بنیاد، فرهنگ در دانشگاه اسلامی، شماره ۸(۲۹)، ۴۸۱-۵۰۰.
۶. شکر بیگی، نرگس؛ مروتی، سهراب؛ قاسمی، یار محمد، (۱۳۹۶). بررسی جایگاه سرمایه اجتماعی در دانشگاه اسلامی از منظر قرآن کریم. مدیریت در دانشگاه اسلامی، ۶(۱۳)، ۷۹-۱۰۲.
۷. علم الهدی، احمد، (۱۳۸۲). اسلامی شدن دانشگاه‌ها، دانشگاه اسلامی، شماره ۱۷، ص ۲۹-۲۱.
۸. عیوضی، علی‌اشرف، (۱۳۸۰). فطره‌ای از دریا: سیری در اندیشه‌های امام خمینی درباره دانشگاه اسلامی، دانشگاه اسلامی، شماره ۶(۱۴)، ۲۲-۱۱.
۹. قربانی زاده، وجه الله؛ امینی، محمد، (۱۳۹۳). آرمان‌گرایی و حرکت در دانشگاه اسلامی، فصلنامه مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی، ۱۸(۵۹)، ۱۹۴-۱۷۳.
۱۰. قنبری، سیروس؛ منافی، کاظم، (۱۳۹۵). الگوی راهبردی تحقق دانشگاه اسلامی از منظر امام خمینی (ره)، پژوهشنامه انقلاب اسلامی (علمی-پژوهشی)، شماره ۶(۱۹)، ۱۴۳-۱۶۹.

۱۱. قوام آبادی، محمد غلام؛ مرتضوی نژاد، سید مهدی؛ نوروزی، سمیه؛ جوادی، مجتبی؛ نانی، سعید؛ عبدالحسین زاده محمد، (۱۳۹۴). **الگوی مرجعیت علمی در جمهوری اسلامی ایران بر اساس بیانات مقام معظم رهبری**، مطالعات راهبردی بسیج، دوره ۱۸، شماره ۶۸، ۵-۳۰.
۱۲. کلدی، علیرضا؛ فلاح مین باشی، فاطمه، (۱۳۸۸). **بررسی کارکردهای اجتماعی و فرهنگی دانشگاه هاز نظر دانشجویان (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات)**، پژوهش نامه علوم اجتماعی، ۳(۱)، ۷۱-۸۸.
۱۳. کشت کار، مهران؛ نوروزی، خلیل، (۱۳۹۵). **الگوی مفهومی دانشگاه اسلامی از منظر مقام معظم رهبری مدظله العالی**، مطالعات راهبردی بسیج، دوره ۱۹، شماره ۴، ۴-۲۷.
- مهدی، رضا، (۱۳۹۲). **نظریه دانشگاه اسلامی: الگوی فرهنگی منتج از روش نظریه مبنایی**، مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی، شماره ۱۷ (۵۴)، ۲۷-۵۰.
۱۴. ناظم، فاتح، (۱۳۸۹). **سلامت سازمانی مناطق مختلف دانشگاه آزاد اسلامی**، اندیشه‌های تازه در علوم تربیتی، سال پنجم، شماره ۳: (۱۹)، ۲۳-۱۱.
۱۵. نامور، یوسف؛ راست گو، اعظم؛ ستاری، صدرالدین، (۱۳۹۴). **کارکردهای دانشگاه از دیدگاه دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل**، فصلنامه روانشناسی تربیتی، دوره ۶، شماره ۱، ۱-۱۱.
۱۶. نجاران طوسی، حامد؛ فاتح راد، مهدی؛ برزنونی، محمدعلی؛ حسنی آهنگر، محمدرضا؛ محمدی، ابوالفضل، (۱۳۹۶). **الگوی دانشگاه تراز انقلاب اسلامی**، مدیریت اسلامی، شماره ۱۹، ۵۲-۲۱.
۱۷. نعمتی، محمدعلی؛ موسوی امیری، سیده طیبه، (۱۳۹۸). **تدوین الگوی مؤلفه‌های مؤثر بر تحقق دانشگاه پژوهی در دانشگاه اسلامی**، مدیریت در دانشگاه اسلامی، ۸(۱۷)، ۱۰۲-۸۱.

کتابها

۱. آذر، عادل؛ خسروانی، فرزانه؛ جلالی، رضا، (۱۳۹۵). **تحقیق در عملیات نرم (رویکرد ساختاردهی مسئله)**، تهران: سازمان مدیریت صنعتی، چاپ دوم.
۲. سفید خوش، میثم (۱۳۹۶). **ایده دانشگاه**، سخنرانی علمی در دانشگاه شهید بهشتی. شورای عالی انقلاب فرهنگی، (۱۳۹۲). **سند اسلامی شدن دانشگاه**، تهران: شورای عالی انقلاب فرهنگی.
۳. شیخ‌زاده، محمد، (۱۳۹۴). **سبک رهبری خدمت‌گذار الگویی متعالی برای فرماندهان و مدیران**، تهران: مرکز امامت- مرکز باقرالعلوم (ع) سپاه پاسداران انقلاب اسلامی. فراست خواه، مقصود، (۱۳۹۶). **گاه‌وبیگاهی دانشگاه در ایران؛ مباحثی نو و انتقادی در باب دانشگاه پژوهی**، مطالعات علم و آموزش عالی. تهران: آگاه، چاپ سوم.

۴. گلشنی، مهدی، (۱۳۸۸). **از علم سکولار تا علم دینی**، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، چاپ چهارم.
۵. محمد پور، احمد، (۱۳۹۰). **روش تحقیق کیفی ضد روش ۲**، تهران: انتشارات جامعه شناسان.
- معاونت طرح و برنامه دانشگاه امام صادق (ع)، (۱۳۹۶). **اسناد راهبردی دانشگاه امام صادق (ع)**، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).
۶. نقوی، سید علی، (۱۳۹۵). **ابزار و تکنیک‌های کاربردی در پژوهش‌های مدیریتی**، تهران: انتشارات موجک.
۷. وبر، لوک ای؛ گاردنر، دیوید پی؛ بلاسی، پائولو، (۱۳۸۰). **دانشگاه، رسالت‌ها و ارزش‌ها**، ترجمه مهدی عباسی، تهران: دفتر مطالعات و برنامه ریزی اجتماعی

منابع اینترنتی

۱. دفتر حفظ و نشر آثار امام خمینی (ره)، ۱۳۹۸، پرتال امام خمینی (ره): <http://www.imam-khomeini.ir/fa/>
۲. دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای، ۱۳۹۸، پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی سیدعلی خامنه‌ای (مدظله‌العالی): <http://khamenei.ir/>

۲-۶- منابع لاتین

Articles

1. Ainin, S., & Hisham, N. (2008). **Applying Importance - Performance Analysis to Information Systems”, an Exploratory Case Study**. Journal of Information, Information Technology, and Organizations, 95-103.
2. Amir, A. N. (2019). **A Islamization and the Vision of the International Islamic University**. BITARA International Journal of Civilizational Studies and Human Sciences, 2(2), 74-82.
3. Angell, R., Heffernan, T., & Megicks, P. (2008). **Service quality in postgraduate education**. Quality Assurance in Education, Vol. 16 Issue: 3, 236-254.
4. Braun, Virginia, Clarke, Victoria(2006), **Using thematic analysis in Psychology, Qualitative Research in Psychology**, Vol.2, No.6(June 2006)77-101.
5. Dixit , S. (2017). **Integration of importance-performance analysis into the strategy of hospitals**. International Journal of Healthcare Management, 10:3, 178-183.

6. EHTIYAR, R., & BASER, G. (2019). **University Education and Creativity: An Assessment From Students' Perspective**. Eurasian Journal of Educational Research, 19(80), 113–132. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/ejer/issue/43338/548913>
7. Huang, G., & Ming To, W. (2018). **Importance-performance ratings of corporate social responsibility practices by employees in Macao's gaming industry**. International Journal of Contemporary Hospitality Management, Vol. 30 Issue: 9, 2870-2887.
8. Martilla, J., & James, J. (1977). **Importance-Performance Analysis**. Journal of Marketing, 41, 77-79.
9. Seng Wong, M., Hideki, N., & George, P. (2011). **The Use of Importance-Performance Analysis (IPA) in Evaluating Japan's E-government Services**. Journal of theoretical and applied electronic commerce research, 6(2), 17-30.
10. Weijaw, D. (2007). **Using a revised importance–performance analysis approach: The case of Taiwanese hot springs tourism**. Tourism Management, Volume 28, Issue 5, 1274-1284.

Books

1. Becher, T., & Trowler, P. (2001). **Academic tribes and territories: intellectual enquiry and the culture of disciplines** (2nd ed.). Philadelphia, PA: Open University Press.
2. Boyatzis, Richard E. (1998), **Transforming qualitative information: Thematic analysis & code development**. Thousand Oaks: Sage Publication.
3. Boyer, H. (1995). **Le reseau des cegeps et des universites tisse une toile surt out le Qeubec**. Le Devoir.
4. Bryer, T. A., Pliscoff, C., & Connors, A. W. (2020). **Civic mission of the university. In Promoting Civic Health Through University-Community Partnerships**. Palgrave Macmillan, Cham.
5. Dressel, P.L. (1971). **Institutional Research in the Universities. A Hand Book**. San Francisco: Jossey-Bass.
6. King, N, & Horrocks, C. (2010), **Interviews in Qualitative Research**, London: Sage.
7. Trencher, G., Yarime, M., McCormick, K. B., Doll, C. N. H., & Kraines, S. B. (2014). **Beyond the third mission: Exploring the emerging university function of co-creation for sustainability**. Science and Public Policy.

